

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

Volume 11/4 Winter 2016, p. 207-242

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9380>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 25.02.2016

✓ Accepted/Kabul: 25.03.2016

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK –
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

This article was checked by iThenticate.

MEHMED İZZİ'NİN MUHİBBİ'NİN ŞİİRLERİNE YAZILAN NAZİRELER MECMUASI

*Cemal BAYAK**

ÖZET

Medeniyetin oluşum ve gelişiminde en önemli yönlendiricilerden ikisi insanın yaratılışındaki güzel ve güzele erişme tutkusu ile beraber diğerleriyle rekabet etme ve onları geçme içgüdüsüdür denilebilir. İnsan hayatına ait herşeyin kendisine yansıdığı edebi ürünlerin gelişip çoğalmasında da aynı arayışın sonucudur.

Edebiyat tarihimizde bu gelişmeyi destekleyen en önemli anlayışın nazire geleneğinin kendisi olduğu söylenilebilir. Bu sayede bir şiirin içeriğine daha güzel nasıl karşılık verebileceğinin beyin fırtınasını yaşayan şair kendisini geliştirdiği, yeni hayal ve düşünceler ürettiği kadar dilin ifade yeteneğini de geliştirmiş oluyordu. Bu yarışın edebiyat tarihimizde en canlı yaşandığı dönemin 16. YY olduğu söylenilebilir. Nazireleri toplayan dört büyük eserden üçünün bu yüzyılda ortaya çıkması bunun göstergesi olmalıdır. Bu dört büyük nazire mecmuasının dışında irili ufaklı nazire mecmuaları da gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Burada üzerinde çalışılan Mehmed İzzî'nin sadece Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirlerine yazılan nazireleri bir araya getirmeyi amaçladığı anlaşılan Mecmua'sı da bunlardan birisidir.

Bu çalışmada önce nazire geleneğinin dikkati çeken bazı yönleri üzerinde durulacak, daha sonra bu Mecmua'nın Muhibbî'ye yazılan nazirelerin tespitiyle beraber edebiyat tarihimize yaptığı katkılar ifade edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu eserde görülen özel yapıların nazire geleneği açısından gündeme getirdiği sorulara dikkat çekilecektir. Çalışmanın devamında Mecmua'nın metnine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, nazire, nazire mecmuası, Kanuni Sultan Süleyman, Muhibbî, Mehmed İzzî, Bakî, Cenâbî, Da'î, Fevrî, Halîl, Halilî, Me'abî, Necatî Bey, Nevalî, Sehabî, Sıdkî, Şemsî.

* Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: cemalbayak@gmail.com

**MEHMED İZZÎ AND HIS COLLECTION OF POEMS COMPOSED IN
IMITATION OF MUHİBBÎ'S POEMS**

ABSTRACT

Two qualities that are inhibited in the nature of mankind probably played the most significant role in the foundation and the development of civilization. These are first, the sense of beauty and the desire for it, and the second, the competition with one another. Literature, as a kind of registry of all actions and thinking of mankind, is no exception to that. It owes its development to those two qualities as well.

The tradition of writing *nazire*, (parallel poems to one another) in Islamic literatures has played very significant role in their development. It is also true for the classical Turkish literature. This practice became so popular that special works rose to collect them. They are known as *nazire mecmuaları* (collections of poems composed in parallel/imitation). While there was only one work of that nature in the 15th century, its number grew to, at least, three in the following century. It seems as the new research is conducted, more works of that nature will be discovered. Mehmed İzzî's Collection is one of them. It seems that he aimed to bring together some poems of Muhibbî (penname of Sultan Süleyman the Magnificent, d. 1566) with the poems written in parallel to them.

In this study, first, I will point out some of the problems with the tradition of writing nazires, and refer to a special case in this Collection that creates another one to them. Later, the contribution that this Collection has to make to Turkish classical literature will be conveyed. The texts of this Collection will be provided at the end.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction and the Aim of the Study

In the Classical Turkish poetry, from the term *nazire*, it is in general understood that they are to be written in the same meter and rhyme with the poem that is meant to be imitated. The imitation is also expected to be similar in its emotion and content with its base poem it is imitating. Poems of famous poets and the most liked poems were to be imitated mostly. There were no limits in choosing what to imitate. It could have been chosen from the contemporary poets as well as from those of earlier periods of time. This practice served as a school for the new beginners to poetry. By this, they learned both the rules and the imagery of the classical literature. This way, they started to produce their own poems with peculiar imagery and expressions, thus contributing to the tradition. Though such poets were small in number, these acts were important in enriching the imagery and in contributing to the development of expressions for those poetic imaginations, thus paving the way for those with higher poetic capacities.

The existing nazire poems are however violating that definition both in shape and content. There are poems that are not using the same meter and rhyme with its base poem to be imitated. Similarly, there are some poems that

Turkish Studies

are not in the same emotion with that base poem. These samples in a way violate the definition of nazire.

Alongside with singular poems of nazire, there are many whole works written entirely with the purpose of making nazire. The variety of those ranges from a whole collection of one's poems to a single work like dictionaries in poetry. There are also some samples of nazire works that are in prose, which makes the theory and the practise of nazire more complicated. The aim of this paper is first to outline some major problems with the theory and the practice of nazire writing, then to analyze İzzî's Collection of nazires in terms of the theory.

Results

Sultan Süleyman the Magnificent, (d. 1566) was a productive poet, with the penname Muhibbi. He produced about 3000 poems. He supported many poets. Though he was a ruler, he did not hesitate to compose nazires to poems of his people. There are hundreds of his poems in those collections of nazires. In his time, though there were many poems written as nazires to his poetry, there are very few of them that we know today. The small collection by Mehmed İzzî that I have discovered recently, contributes greatly to that case. It brings together eleven poems of Muhibbi that were the subject of nazires by other poets. This is the highest number of Muhibbi poems in a single work of nazire collection. This collection also presents us a *tahmis* (making five. It is a special practise of composing poetry by adding three linets before somebody's couplets) of Muhibbî that was not recorded in his critical edition of his *divan* (book/collection of one poet's poems) by Ak (1987).

There are forty poems in Mehmed İzzî's Collection by twelve poets. One of the significant contributions of nazire collections is that they carry poems of many poets whose own *divan* either did not survive or was not organized. İzzî's collection does the same service to us. This collection have six poets out of twelve, namely Da'î, Halîl, Halilî, Me'abî, Nevalî and Sıdkî whose poems were rarely recorded.

Conclusions

The tradition of nazire writing has many aspects that are yet to be delved into. There are many points in the practice that are in conflict with the theory of nazire. There are some problems related with nazire collectors as well since they did not let us know how they were choosing nazires and how they knew that particular poem was composed with an intention to be a nazire..

İzzî's collection of nazires adds another problem to nazire writing that was not handled before. The collection records three *tahmises* of the same poem by Necatî. This practise brings up the question of whether such a notion in the nazire theory that *tahmis* compositions of the same poem were considered as nazires to each other as well existed or not. We have to wait till more examples of such practice are discovered and analyzed before making a conclusion on this..

İzzî's collection makes a great service to Muhibbî's poetry by bringing up the highest number of nazires composed for his poems. It also records an unknown *tahmis* of him. In addition to Muhibbî's poems, this collection of

nazires records poems of six poets whose poems were very little known. In terms of the teory of nazire, the poems in this collection do not carry questinable practices, except recording of three tahmises mentioned above. The nazires are composed with the same meter and rhyme of their base poems. In terms of the main aim of composing nazires, which is creating more succesful and beautiful poem than the base poem, one can conclude that these nazires were as successful as their base poems. Bakî's nazires in fact can even be rated as more successful than their base poems.

Key Words: Ottoman poetry, imitation, collection of imitations in Ottoman poetry, Sultan Süleyman the Magnificent, Muhibbî, Mehmed İzzî, Bakî, Cenâbî, Da'î, Fevrî, Halîl, Halilî, Me'abî, Necatî Bey, Nevalî, Sehabî, Sıdkî, Şemsî.

Giriş

Divan şiirin geleneğinde, edebî bir kavram olarak *nazire* genel olarak bir şairin şiirine karşılık olarak başka bir şair tarafından aynı vezin, kafiye ve redif ile yazılan şiir şeklinde tanımlanmıştır.¹ Bu manada "cevap" kelimesi de kullanılmaktaydı.² Klasik dönem kaynaklarında bu kavram ile ilgili verilen bilgiler çok kısıtlıdır ve bu bilgiler o dönemde nazire kavramı ile neyin kastedildiğinin tam anlaşılması için yeterli değildir. Kaynaklardaki *nazire* olduğu ifade edilen şiirlerin taşıdığı özellikler, gerek bu tanımın gerekse klasik dönem eserlerinin verdiği bilgilerin hem şekil hem de içerik açısından sorgulanmasını gerektirmektedir.

Edebiyatımıza divan şiiri geleneğinin diğer unsurları gibi bu kavramın da kaynağı olan Arap edebiyatında nazire ile ilgili görüşlerini ifade edenlerin en eskilerinden Abbas b Ali es-San'ânî, onu "bir şairin ele aldığı bir fikir ve temayı ondan daha güzel bir lafız kalıbı ve üslup içinde ifade etme" diye tarif ederken, Abdülkahir el-Cürcanî (ö. 392/1001-1002), onu "bir şaire ait şiirin üslup özelliklerinin, onu aşmak amacıyla taklit edilmesi" şeklinde tanımlamaktadır (Durmuş, 2006: 455). Bu tanımlarda nazire olarak yazılacak şiirin şekli özellikleri, vezin, kafiye ve redif ile ilgili bir şart bulunmamaktadır. Osmanlı dönemi Türkçe kaynaklardaki bazı tanımlar da bu ifadeyle benzerlik göstermektedir. Bunlardan Müstakimzade Süleyman Sadeddin (ö. 1202/1788) nazireyi, "Bir şâirin şiirde muradını ta'bîr-i âher ile edâya dirler" şeklinde tanımlamaktadır. Bununla beraber ondan önceki müelliflerde, Süruri (ö. 969/1562) gibi, nazirenin şartları arasında vezin ve kafiye benzerliği şartı bulunmaktadır (Köksal, 2006-1: 14). Kaynaklarda nazire olduğu ifade edilen ve Süruri'nin tanımına uymayan, yani nazire olarak yazıldığı ifade edilen şiirlere vezin, kafiye yönünden benzemeyen hatta farklı türde bulunan örneklerin bulunması Süruri'den ikiyüz küsur yıl sonra yazan Müstakimzade'nin tanımının, eldeki farklı özelliklerdeki nazire örnekleri dikkate alındığında (Köksal, 2006-1: 21-21, 31-38), daha kuşatıcı ve kapsayıcı olduğu görülmektedir. Bu yönüyle Müstakimzade'nin tanımı gelenekteki uygulamaları daha iyi yansıtmaktadır.

Nazirenin diğer önemli boyutu ise içerikle ilgilidir. Arap edebiyatındaki en eski tanımlardan olan Cürcanî'nin tanımında tema birliği şartı bulunmamaktadır. Türkçe tanımlarda ise

¹ Dilçin, 1983: 269'daki tanım da bu kavram ile ilgili genel anlayışı yansıtmaktadır. "Nazîre" sözcüğünün değişik kaynaklardaki anlamı için bk. Köksal, 2006-1: 13-14. Bir şiire, alaya alma ve şaka amaçlı yazılan nazireler de yazılmakta, bunlar için *tehzil* ifadesi kullanılmaktaydı, örnekler için bk. Dilçin, 1983: 273-275; Köksal, 2006-1: 49-50. Zemin gazeldeki düşüncelere zıt içerikli nazireler de bulunuyordu. Bunlara da *nakîze* adı verilmişti, Saraç, 2007: 49. Burada nazire geleneğinin bütün yönlerini ele alma amacı taşınmamakta, sadece konunun dikkatini çeken birtakım yönlerini ele alma amaçlanmaktadır. Nazire yazma geleneği ile ilgili detaylı bilgi için bk. Köksal, 2006-1 ve Kurnaz, 2007.

² Gibb'in "Jewâb" kelimesinin münhasıran müstakil eserlere yazılan nazireler için kullanıldığı düşüncesi (1900: C. 1, s. 100) araştırmaya muhtaçtır; bu konuda henüz bir kaynak tarama çalışması yapılmamıştır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/4 Winter 2016

bu yönüyle farklılık vardır. Müstakimzade, Süruri ve ondan önce bu konuyu ele alan el-Bardahi de nazirenin içeriği ile ilgili olarak "anlam ve kasıt birliği" şartını dile getirmişlerdir (Köksal, 2006-1: 14). Bununla beraber elimizde nazire olarak yazıldığı kaydedildiği halde kendisine nazire yazılan şiiirden bu yönüyle tamamen farklı bir yapıda bulunan örnekler bulunmaktadır (Dilçin, 1983: 269-270; İsen, 1981: 24-25; Köksal, 2006-1: 38-47; Kurnaz, 2007: 48-55).

Nazire konusuyla ilgili cevaplanmayı bekleyen bir başka soru şiiirlerin nazire olarak yazıldıklarının nasıl tespit edildiği konusudur. Şairlerin divanlarındaki şiiirlerin nazire olanlarını çoğunlukla belirtmemeleri³ dolayısıyla, bir şiiirin nazire olduğuna şiiirler arasında vezin, şekil, redif ve muhteva yönüyle gördükleri benzerlikten hareketle nazire mecmuası toplayanlar⁴ mı karar veriyordu ve aynı vezin, kafiye ve redifle iki ayrı şairin birbirinden habersiz şiiir yazması ihtimali ne derece dikkate alınıyordu soruları nazire mecmualarına yaklaşımda ilk akla gelen sorulardır? Bugün için elimizdeki nazire mecmuaları bu soruların cevaplarının tespitinde yararlı olacak bilgiler içermemektedirler.⁵

Divan şiiiri geleneğinde şiiirlere olduğu gibi müstakil eserlere de nazire yazılmaktaydı. Nazire olarak yazılan eserler arasında, çoğunluğu mesnevi türündekiler oluşturmakla beraber, divanlar ve sözlükler⁶ vb. eserler de bulunuyordu, (Köksal, 2006-1: 29-30; Kurnaz, 2007: 37-40 Levend, 1984: 70-80). Bununla beraber bu eserlerde genellikle yazar/şairin eserlerinde eserini hangi esere karşılık/nazire/cevap olarak yazdığını belirten net bir ifadeye yer verilmiyordu. Bunun sebebi yazar veya şairin, eserin bizzat kendisinin bunu ifade edeceğini düşünmesi olabilir. Bununla beraber bu durum, şair veya yazarının nazire olduğunu bizzat belirtmediği bir eserin bir başka esere nazire olduğunu söylemenin ne derece doğru olacağını sorgulatmaktadır (Köksal, 2006-1: 29-30). Mensur eserlere mensur nazire yazıldığı gibi (Çiçekler, 2006: 458) manzum nazirelerin de yazılması (Durmuş, 2006: 455) nazire geleneğinin bir başka ilginç yönünü oluşturmakta, bu eserlerde aranacak kıstasının ne olduğu sorusunu sordurmaktadır.⁷

Yukarıda bazılarında değinilen nazire geleneği birçok sorunlu boyutu olmakla beraber divan şiiirinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olmuştur.⁸ Nazire yazma geleneği şiiire yeni başlayanlar için bir "okul" (Akün, 1994: 406) görevi icra etmiş, şairler nazire yazarak şiiir "meşk" etmişlerdir (Kurnaz, 2007: 32). Bu çalışmalar büyük şairlerin yetişmesinde zemin teşkil etmişlerdir. Diğer bir ifade ile bu şairler başarılarını öncekilerin "gayretlerine borçludurlar" (Kurnaz, 2007: 77). Divan şiiiri geleneğinde her şiiir bir nevi meydan okuma (Köksal, 2006-1: 99) kabul edilmiş, nazire

³ Örneğin, İzzî'nin mecmuasında yer alan Bakî'nin şiiirlerinin Divan'ında nazire oldukları kaydı bulunmamaktadır.

⁴ Bugün için bilinen nazireleri toplama amacıyla kaleme alınan ve Pervane Bey Mecmuası hariç, bu amacı isimlerine yansıyan ilk nazire mecmuaları Ömer b. Mezdî'in *Mecmû'atü'n-nezâ'iri*; Eğridir'li Hacı Kemal'in, *Câmi'ü'n-nezâ'iri*; Edime'li Nazmî'nin *Mecma'u'n-nezâ'iri* ve *Pervane Bey Mecmuası*'dır. Bunların dışında nazireleri toplayan çeşitli mecmualar bulunmakta, yenileri tespit edilmektedir. Bunlar arasında Süleymaniye Kütüphanesi, H.Hüsni Paşa 103'de kayıtlı mecmua, diğerlerine göre dikkat çekici hacimdedir bk. Samancı, 2013, Zülfe, 2010. Diğer nazire mecmualarından bazıları ile ilgili çalışmalar, Ayan, 1993; Gültekin, 2010; Mermer, 2002'de görülebilir. "Mecmua" ismi şiiirleri toplayan eserler için kullanıldıkları kadar, eserleri bir araya getiren çalışmalar için de kullanılıyordu, bu konuda bk. Levend, 1984: 166-176; Kut, 1986; Uzun, 2003; Köksal, 2006-1: 65-76. Bu mecmualara girmeyen nazirelerin de bulunması dikkate alınmalıdır. Bunlardan Ahmed Yesevî'nin (ö. 1160'dan sonra) şiiirlerine yazılan nazireler için bk. Yavuz, 2013.

⁵ Nazire mecmualarının tutumları dolayısıyla ortaya çıkan bu ve benzeri sorunlar için bk. Köksal, 2006-1: 76-89; Feldman, 1997. Kaynaklarda zaman zaman birbirine çok benzer şiiirin farklı şairlere atfedildiği görülmektedir. Bu şiiirleri nazire çerçevesinde düşünülüp düşünilemeyeceği tartışma konusudur. Bu tür şiiirlerin örnekleri için bk. Sertkaya, 1999.

⁶ Sözlükler arasında en çok nazire yazılanlardan birisi de Şahidi'nin manzum *Tuhfe*'sidir. Manzum ve mensur sözlükler için bk. Öz, 2010.

⁷ Bu durum manzum nazirelerde aranan vezin, kafiye vb. şartların Müstakimzade'de ifade edilmemesinin daha isabetli olduğunu göstermektedir. Nazire konusu ile ilgili olarak tercüme eserlerin çoğunluğunun tercüme boyutlarını aşması, te'lif-tercüme yapısında olmaları dolayısıyla bu eserlerin de kendilerine zemin oluşturan eserlere bir nazire olarak değerlendirilip değerlendirileyeceği de tartışma konusudur, bk. Toska, 2000; Andrews, 2002; Paker, 2009; Paker, 2014.

⁸ Batı'da da bizdekine tamamen benzemese de bir tür nazire yazma anlayışı bulunduğu görülmektedir, bunlardan bazılarının isimleri için bk. Banarlı, 1962.

Turkish Studies

geleneği buna bir "cevap" verme zemini sağlamıştır. Bu yönüyle nazire yazma divan şiiri geleneğinin bir "bünye zarureti"dir, (İsen, 1999: 312). Bu cevap vermeye bazan şairin kendisi diğer şairlerden bizzat istenmiş, Gubari örneğinde olduğu gibi, (Kurnaz, 2007: 38), bazan da hükümdar tarafından istenmiştir, II. Bayezid'in Ahmed Paşa'dan Neva'nın şiirlerine nazire yazmasını istemesi örneğinde olduğu gibi, (Kurnaz, 2007: 36). Nazire yazmadaki temel amaç zemin şiirden daha güzelini ortaya koyma olmuştur. Bu gelenek, yetenekli şairlerin çok güzel eserler vermesine zemin hazırladığı kadar Türkçe'nin ve divan şiiri geleneğinin bu eserlerle genişleyip "canlılık" kazanmasını da sağlamıştır. (Yavuz, 2013: 366).⁹

Hükümdar Kanuni Sultan Süleyman, Şair Muhibbî'ye Yazılan Nazireler

Hükümdar Kanuni Sultan Süleyman, şair Muhibbî, Divan şiiri geleneğinde en çok şiir yazan şairlerinden birisidir. Bugün için elimizde bulunan Divan'ının yazma nüshalarının hiç birisi onun bütün şiirlerini bir arada bulundurmamaktadır. En fazla şiiri bulunduran nüsha 1929 gazeli ihtiva eden İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 1976 numarada kayıtlıdır. Muhibbî'nin Divan'ı üzerinde Coşkun Ak'ın yaptığı doktora tezinde 2799 gazel bulunmaktadır (Ak, 1987). Divan'ın bu çalışma öncesi ve sonrasında çeşitli yayınları bulunmaktadır. Bunlardan Osmanlı dönemindeki tek yayında 875 gazel bulunmaktadır (Muhibbî, 1308/1890). Vahit Çabuk'un küçük boy üç cilt halinde yayınladığı çalışmada ise 875 gazel, tahmisler, kıt'alar ve beyitler bulunmaktadır. Bunların dışında Muhibbî Divan'ının farklı nüshalarına ait dört tıpkıbasım yapılmıştır. Bunlar, Prof. Dr. Günay Kut'un hazırladığı, Divan'ın Nuruosmaniye Kütüphanesi 3873 numarada kayıtlı nüshası (Muhibbî, 2001); Doç. Dr. Orhan Yavuz'un hazırladığı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı 1132 numarada kayıtlı Muhibbî'nin kendi el yazısıyla olan nüsha, tıpkıbasım ve günümüz Türk alfabesi harflerine çevirisiyle beraber (Muhibbî, 2014-1); Doç. Dr. Orhan Yavuz vd. tarafından Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesi'nde 3718'de kayıtlı nüsha, tıpkıbasım ve günümüz Türk alfabesi harflerine çevirisiyle beraber (Muhibbî, 2014-2) ve Ereğli Demirçelik Fabrikası T.A.Ş. tarafından yapılan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 5467 numarada kayıtlı nüshanın tıpkıbasımıdır (Muhibbî, 2005). Muhibbî'nin Farsça şiirleri üzerinde de çalışılmış ve bu çalışmalardan birisi yayınlanmıştır. Kasım Gelen, Farsça Divan'ın edisyon kritikli metnini yüksek lisans tezi olarak hazırlamıştır (Gelen, 1989). Prof. Dr. Coşkun Ak, Farsça Divan'ı Türkçeye çevirisiyle birlikte yayınlamıştır (Ak, 2006).

İyi bir kuyumcu da olan Muhibbi, bir şair olarak bütün sanatkârları desteklemekle beraber şairlere daha farklı bir ilgi göstermiştir. Hükümdar olarak, teb'ası olan şairlerin şiirlerine nazire yazmaktan çekinmediği gibi, onları kendi şiirlerine nazire yazmaya da davet etmiştir. Divan şiiri geleneğinin klasik üslubunun en olgun çağının yaşandığı 16. yüzyılda, yarım yüzyıla yakın bir süre hükümdarlık yapan ve bu sürede çok sayıda şairi himaye eden bir şair hükümdara çok sayıda şair kendi şiirlerini arz ettikleri kadar onun şiirlerine de nazireler yazmışlardı (Çelebioğlu, 1994). Bununla beraber en güzel örneklerini onun hükümdarlığı döneminde veren nazire mecmualarında bu durum yeteri kadar yansıtılmamıştır.

Eğridir'li Hacı Kemal'in eserini, *Câmi'u'n-nezâ'ir'i*, onun hükümdarlığı öncesi gençlik döneminde 918/1512-3'de tamamlaması dolayısıyla, her ne kadar onun yazdığı 2 nazireye (Ertek Morkoç, 2003: 1018 ve 2290 nolu şiirler) yer vermiş olsa da Muhibbî'ye yazılan bir nazireyi almaması dikkati çekici görülmeyebilir. Edirne'li Nazmî'nin 930/1524'de tamamladığı *Mecma'u'n-nezâ'ir'i*nde Muhibbî'nin diğer şairlere yazdığı 206 şiiri almakla beraber, kendisine nazire yazılan

⁹ Tanzimat sonrası edebiyat tartışmalarında, bu gelenek çerçevesinde başarısız şiirlerin de bulunması dolayısıyla divan şiiri geleneği katı bir şekilde eleştirilmiştir. Bu eleştiriyi yapanlardan birisi de Fuat Köprülü'dür (ö. 1966). Köprülü, bu gelenek hakkında "nazirecilik denilen meş'um illet, hep hayattan ve samimilikten bu uzaklaşmanın neticesidir" ifadesini kullanmaktadır, Köprülü, 1999: 66. Tanzimat sonrası divan şiiri ile ilgili tartışmalar için bk. Kahraman, 1996; Erbay, 1997.

bir şiirin bile yer almaması dikkati çekicidir, (Köksal, 2012: 45). Eserini Muhibbî'nin hükümdarlığının son yıllarında tamamlayan Pervane Bey ise eserine Muhibbî'nin diğerlerine yazdığı 279 nazireyi almakla beraber onun sadece 8 gazelini zemin şiir olarak almış ve onlara yazılan nazirelere yer vermiştir (Gıynaş, 2014: C. 1, s. 29). Bu durumun 46 yıl hükümdarlık yapan ve Divan şiiri geleneğinin en çok şiir yazarlardan birisi olan ve çok sayıda şairi himaye eden bir hükümdar şair açısından gerçek tabloyu yansıttığı söylenemez.¹⁰

Mehmed İzzî ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Şiirlerine Yazılan Nazireler Mecmuası

Mehmed 'İzzî tertip ettiği küçük bir mecmua ile Muhibbî'ye yazılan en çok nazireyi bir araya getirmiş bulunmaktadır. İzzî'nin Mecmuası'nda, başka şairlere yazılan nazirelere yer vermemesinden, sadece Muhibbî'nin şiirlerine yazılan nazireleri bir araya getirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Mecmuada esere verilen bir isim bulunmamaktadır. Bundan dolayı burada kendisinden "Mecmua" olarak bahsedilecektir.

Mecmua, İzmir Milli Kütüphanesi'nde 952 numara ile kayıtlıdır (Yardım, 1997: C. 3, sıra no. 3716). Eser yanlışlıkla, yazar adı "Hüsamed-din Hüseyin Sehâbî (öl. 971/1563) ve eser adı olarak "Divan" şeklinde kaydedilmiştir. Bunun sebebi Mecmua'daki son gazelin şairinin Sehâbî'nin olması olmalıdır. Mecmua'nın sonunda "Harrere el-fakîr Mehmed 'İzzî Anbârî-zâde Kiler-i Hümâyûn" ibaresi bulunmaktadır. "Harrere" kelimesi *eser telif etme* anlamında kullanılmaktadır. Bu ifadeden hareketle müellifin saray kilerinde görevli olduğu ve "Anbârî-zâde" künyesinden de muhtemelen yine sarayda görevli bir kişinin oğlu olduğu söylenilebilir. Yapılan araştırmada kendisiyle ilgili bir bilgi bulunamadı. Müellifin Kanuni döneminde sarayda bulunan ve onu çok seven ve şiire düşkün bir saray görevlisi olduğu düşünülebilir.¹¹

Mecmua'da bunun dışında herhangi bir kayıt, (müellif hakkında bilgi, eser adı, tarih, mühür vb.) bulunmamaktadır. Mecmua katalogta ve yazma üzerindeki ilk numaralandırmada 12 yaprak olarak kayıtlı ise de son yapraktan önceki yaprak yırtılmıştır ve mevcut nüsha 11 yapraktır. Son numaralandırmada yapraklara 2. yaprağın (a) yüzüne (1) yazılarak başlanmıştır ve son yaprağa (10) rakamı yazılmıştır.¹² (EK. II.) Bu yırtılmadan dolayı Mecmua'daki bazı şiirlerin baş ve son tarafları eksiktir. Bunlar aşağıda listede gösterilecektir. Mecmua, 130x210 mm boyutlarındadır ve sayfadaki satır sayısı 15'dir. Eser ta'lik hatla yazılmıştır. Yapraklar aherlenmiştir. Eser 1b'de mihrabiye ile başlamaktadır. (EK. I.) Yazılar ve şiirlerin araları cetvelle çerçevelemiştir. Yaprakların (b) yüzlerinin alt kısmında sol köşede reddade bulunmaktadır. Mecmua ciltlidir ve cilt kapaklarında ebru bulunmaktadır.

Mecmua'da toplam 40 şiir bulunmaktadır. Bunlardan 37'si gazel, 3'ü Necatî Bey'in bir gazeline yapılan tahmistir. Gazellerden 3 tanesi eksiktir. 10'a'nın son kısmında başlayan 36 numaralı şiir (10b)'de devam etmemekte, bunun yerine başka bir şiirin son kısmı yer almaktadır. Bundan dolayı da bu şiirin şairi tespit edilememiştir. Bunun yerine 10b'de bir başka şiirin, Fevrî'nin bir gazelinin, son iki beyti alınmıştır. Bundan dolayı 37. şiir baş tarafından eksiktir. 35. sıradaki şiir Cenabî'nin olması dolayısıyla, 36. şiirin de ona ait olabileceği düşünülerek Divan'ında (Cihan,

¹⁰ Bakî'nin, Muhibbî'nin bir gazeline yazdığı iki nazire bulunmaktadır, bk. Şen, 2006. Ayrıca Bakî ve diğer şairlerin Muhibbî'nin şiirine yazdıkları tahmis ve ta'sir örnekleri için bk. Yavuz, 2014-1: 44-50. Muhibbî'nin bir diğer zemin gazeli ve Hayalî'nin ona yazdığı nazire için bk. Samancı, 2013, s. 353-354. Burada Muhibbî'nin 14 gazeli bulunmaktadır, Samancı, 2013, s. 8.

¹¹ 17. YY'da yaşayan İzzî Mehmed (ö. 1105/1694) (bk. Ekinci, 2013) ile isim benzerliği bulunmakla beraber aynı bu Mecmua'yı tertip eden farklı kişiler olmalıdır çünkü Mecmua'yı tertip eden Mehmed İzzî kendisini "Anbârî-zâde, Kiler-i Hümâyûn" olarak tanıtmıştır. Diğeri ise İstanbul'a ilim tahsili için gelmiş, inşâda maharetli bir şair olarak kaydedilmektedir, Ekinci, 2013. Bu Mecmua'yı tertip eden Mehmed İzzî şiir yazıyordu ise kendi nazirelerini de burada kaydetmesi beklenirdi.

¹² Bu çalışmada, bundan dolayı, yazma üzerindeki yaprak numaraları kullanılmayıp metnin başladığı sayfaya "1b" numarası verilerek numaralandırma yapılmıştır.

1996) aranmış, fakat orada bulunamamıştır. (11) nolu yaprağın yırtıldığı, ilk numaralandırmada (12) rakamı bulunan yaprak üzerindeki yırtılma izlerinden ve mevcut bir sonraki yaprağın (10b)'deki reddade ile başlamamasından anlaşılmaktadır. Mevcut yapraklardaki (11a) Sehabî'nin gazeli ile (buradaki 40 numaralı şiir) başlamaktadır ve şiir baş kısmından eksiktir. Bu durum Mecmua'daki eksik şiir sayısını üçe (36, 37 ve 40 nolu şiirler) çıkarmaktadır. Mecmua bu gazeli ile sona ermektedir.

Mecmua Muhibbî'nin bir gazeli ile başlamakta daha sonra da ona yazılan nazireye yer verilerek devam etmektedir. Bununla beraber buna her zaman riayet edilmediği görülmektedir. Beş numaralı şiirin Muhibbî'ye ait zemin gazeline yer verilmemiş, atlanmıştır. Altıncı şiirden itibaren zemin gazeli-nazire sıralaması 28. şiire kadar devam etmektedir. 28. şiir Muhibbî'nin, 29. şiir Sıdkî'nin ve 34. şiir Bakî'nin, Necatî Bey'in aynı şiirine yazdıkları tahmislerdir. Mecmua'nın devamındaki şiirlerin zemin gazellerine yer verilmediği görülmektedir. Mecmua'da toplam 11 şiirin (5, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40 numaralı) zemin gazeli bulunmamaktadır. Bu gazellerden üç tanesine (35, 38, 39) zemin olabilecek gazeli Muhibbî'nin Divan'ından tespit edilmiş ve ilgili gazellerin olduğu yerde gösterilmiştir. Her ne kadar zemin gazelleri bulunmasa da bu 11 şiirden beşinde doğrudan Muhibbî'nin şiirine nazire olduklarını gösteren beyitler (gazeli 5, beyit 4; gazeli 31, beyit 5; gazeli 33, beyit 7; gazeli 35, beyit 5; gazeli 40, beyit 5), diğerlerinde de dolaylı ifadeler bulunmaktadır. (Burada bu 11 şiirden üç tanesinin de (36, 37 ve 40 nolu) eksik olduğu hatırlanmalıdır). Bundan dolayı Mehmed 'İzzî'nin sadece Muhibbî'ye yazılan gazelleri bir araya getiren bir eser ortaya koymayı amaçladığı söylenilebilir. Bu Mecmua, sadece verdiği 13 adet zemin gazelle bile, Muhibbî'nin nazire yazılan en çok gazelini bir araya getiren eser durumundadır.

Mecmuadaki Şairler

Mecmua bir araya getirdiği şairler yönüyle de Divan şiiri geleneğimize önemli katkı sağlayacak durumdadır. Yukarıda isimleri geçen nazire mecmualarının hiçbirisinin Bakî'nin Muhibbî'ye yazdığı bir nazireyi ihtiva etmemesi dikkate alındığında, bu Mecmua'da ona ait yedi nazirenin yer alması önemli bir boşluğu doldurduğu görülmektedir. Bu durum onun şiirleri kadar kendisinin Muhibbî'ye olan yakınlığını da anlamamıza katkı sağlayacaktır. Kendi isteği ile yazdığı gibi bizzat Kanuni'nin de isteği ile de (Çavuşoğlu, 1991: 537) ona nazireler yazan Bakî'nin Muhibbî'ye çok sayıda nazire yazmış olmasını beklemek tabiidir. Bunların kayıt edilmemiş olması bir eksiklik olurdu. Bakî'nin Muhibbî'ye yazdığı nazirelerin sayısı burada yer alandan çok daha fazla olmalıdır. Burada bulunmayan bizzat Muhibbî'nin isteği üzerine onun bir şiirine yazdığı iki nazire daha tespit edilmiş durumdadır (Şen, 2006). Sadece Bakî değil Mecmua'da şiirleri kayıtlı diğer isimlerin, Sehabî hariç, hiçbirisi Muhibbî'ye yazılan nazirelerin bulunduğu tek nazire mecmuası durumundaki Pervane Bey Mecmuası'ndaki Muhibbî'nin 8 gazeline nazire yazan isimler arasında bulunmamaktadır.

Burada dikkati çeken diğer isimler de bulunmaktadır. Bunların belki de en önemlisi Nevalî'dir. 16. YY'da yaşadığı kaydedilen üç Nevalî bulunmaktadır. Bunlardan birisi hakkında hemen hemen hiç bir bilgi bulunmamaktadır (Aksoyak, 2015), diğeri Bursa'da doğan, Emir Buharî Zaviyesi şeyhi olan ve Kavaklı-zâde olarak tanınan Nevalî'dir (ö. 1000/1591) (Ördek, 2014). Üçüncüsü ise Sultan III. Mehmed'in hocalığını da yapan ve Âşık Çelebi'nin "her değme şair için kullanmadığı olağanüstü sitayişkar ifadeler" (Köksal, 2013) kullandığı müderris Nevalî'dir (ö. 1003/1595). Bu Mecmua'daki şiirler bu sonuncuya ait olmalıdır. Muhibbî'nin Divan'ını tertip eden Nevalî de aynı şahıs olmalıdır (Kut, 2001: 15). Bugün itibariyle Edirne'li Nazmî'nin mecmuasındaki tek bir şiiri (Köksal, 2012: 1886) bilinen Nevalî'nin bu Mecmua'da 5 şiiri bulunan Nevalî ile aynı kişi olması kuvvetle muhtemeldir. Bunlardan bir diğeri Da'î'dir. Tezkirelerde kendisiyle ilgili bilgi sadece Âşık Çelebi'de (Kılıç, 2010: C. 1, s. 508-511) bulunan ve diğerleriyle kıyaslandığında hakkında küçümsenmeyecek derecede bilgi ve şiirlerinden örnek verilen bu şaire

Turkish Studies

ait diğer bir şiir belki de sadece burada bulunmaktadır. Dikkati çekici bir başka isim Me'abî'dir. Bugün itibariyle edebiyat tarihimizde bu isim hakkında hiç bir bilgi bulunmamaktadır. *Tuhfe-i Nailî*'de bu mahlasla kaydedilen tek isim, Şeyh Ahmed Me'abî Efendi 18. YY'da yaşamıştır (ö. 1211/1796), (Tuman, Mehmet Nail, 2001: C. 2, s.897, sıra no: 3724). Bu isim nazire mecmularından sadece Pervane Bey'de ona ait 1 zemin gazel ile ve ona yazılan bir nazire ile karşımıza çıkmaktadır (Gıynaş, 2014: C. 1, s. 28). Pervane Bey'deki Me'abî ile bu Mecmua'daki aynı kişi ise, ki bu kuvvetli bir ihtimaldir, ona ait ikinci bir şiir daha ortaya çıkmış bulunuyor. Mecmua'da bugün için divanları bilinen şairlerden Şemsî'ye ait bir gazel (39. şiir) (Akkaya, 1992) ve Sehabî'ye ait bir gazel (40. şiir) (Bayak, 2009-2) bu şairlerin divanlarında bulunmuyor. Böylece bu şairlere ait bilinmeyen birer şiir ortaya çıkmış bulunuyor. 28. sırada yer alan Muhibbî'nin Necatî Bey'in bir gazeline yazdığı tahmis de Divan'da bulunmamaktadır (Ak, 1987).

Tuhfe-i Nailî'de 16. YY'da yaşadığı kaydedilen üç tane Sıdkî mahlaslı şair bulunmaktadır. Bunlardan ilki, "Sıdkî Çelebi" ismiyle, İstanbul'lu, yeniçeri çavuşlarından ve Sultan Mehmet III dönemi şairlerinden olarak (Tuman, 2001: s. 555, sıra no 2346) kaydedilen; diğeri, "Sıdkî Efendi" ismiyle, Vardar Yeniceli, kadı olarak, sadece Âşık Çelebi'de bulunan ve ondan naklen kaydedilen (Tuman, 2001: s. 555, sıra no 2347); üçüncüsü ise, "Sıdkî Efendi" ismiyle, Kınalızade Ali Çelebi'nin oğlu olarak, sadece Ahdî'de (Solmaz, 2009: 200) görülen ve ondan naklen kaydedilen (Tuman, 2001: s. 555, sıra no 2345) şairdir. Her üçünün de buradaki şiiri karşılaştırabileceğimiz bir divanı yoktur. Bundan dolayı buradaki Necatî Bey'in şiirine tahmisin (29 numaralı şiir) şairinin hangisi olduğunu kesin olarak söyleme imkanı bulunmuyor. Sıdkî mahlaslı, Edirne'li Nazmî'nin mecmuasında bir (Köksal, 2012: 2129) ve Pervane Bey Mecmuası'nda üç gazel (Gıynaş, 2014: C. 1, s. 932'da 2497 nolu; C. 2, s. 169'da 5892 nolu ve s. 177'de 5914 nolu). bulunmaktadır. Edirneli Nazmî'nin kaydettiği gazel ile Pervane Bey'in kaydettiklerinden 5892 nolu gazel aynıdır.

Mecmua'da "Halîlî" (21 nolu gazel) mahlasıyla kaydedilen şairin Âşık Çelebi'nin "Halîl-i Zerd" ismiyle kaydettiği şair olması muhtemeldir. Âşık Çelebi onun Bursalı ve tarih düşürmede usta olduğunu ve Mekke'de vefat ettiğini kaydediyor (Kılıç, 2014: C. 3. s. 1534-1537). Buradaki şiir ona ait olabilir. 16. YY'da Kanuni döneminde yaşayan üç "Halîl" daha bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Konyalı olup Kanuni'ye *Sevâkıbu'l-Menâkıb* isimli eserin tercümesini sunan ve İstanbul'da vefat eden mesnevihan Halîl Sena'î (ö. 1543) (Halîl Senai, 1981: 47); ikincisi, Çandarlı soyundan Nişancı İsa Paşa'nın oğlu olup Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid'in oğlu Orhan'a lalalık ve Budin'de defterdarlık yapan Halîl (ö. 976/1568)'dir. Bu ikincisi şiirlerinde "Defteri" ve "Muhlisi" mahlasını kullanmıştır (Ördek, 2014). Sonuncusu ise mutasavvıf Halîlî-i Mar'âşî'dir (ö. 998/1589-90). Bu mecmuada bulunan şiirler, bu sonuncusunun yayınlanan şiirleri arasında bulunmamaktadır (Alıcı, 2010). Burada yer alan Halîl veya Halîlî mahlaslarının şairin tek bir şair mi yoksa birden fazla şair için mi kullanıldığı konusunda da kesin bir şey söylemek zordur. Buradaki şiirlerin 16. YY'da yaşayan Halîl ve Halîlî mahlaslı bu dört şairden Şehzade Bayezid'in oğlunun hocalığını yapması dolayısıyla Osmanlı sarayına yakınlığı anlaşılan "Defteri" ve "Muhlisi" mahlaslarını kullanan Halîl ve *Sevâkıbu'l-Menâkıb* isimli eserini Kanuni'ye takdim etmesi dolayısıyla onunla temas ettiği sabit bulunan Halîl Sena'î'ye ait olmaları ihtimali diğerlerine göre daha yüksektir. Bununla beraber Mecmua'daki 19 ve 21 numaralı bu şiirlerin burada bahsi geçen dört Halîl'den herhangi birisine de ait olması mümkündür. Elimizde karşılaştırma yapabileceğimiz başka bir metin olmadığı için söylenenler tahminden öteye geçmeyecektir.

Fevrî (ö. 978/1571) Hırvat asıllı bir devşirme iken rüyada gördüğü Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin telkiniyle müslüman olmuştur. Rumeli Beylerbeyi Lütü Paşa'ya sunduğu "sûsen" redifli kasideinin beğenilmesiyle azad edilmiş, sonrasında ilim tahsil edip kadı ve müderris olmuş, Şam'da kadı iken vefat etmiştir. Muhibbî'nin Divan'ını tertip eden bir diğer isim de Fevrî'dir (Tarlan, 1948: 57). Gelibolulu Mustafa Alî, şiirde atasözleri ve deyimleri kullanmada Necatî'den sonra en çok

onun öne çıktığını belirtmektedir (Kalpaklı, 1995: 505). Fevrî'nin Mecmua'da birisi eksik üç şiiri (23, 37 -eksik, 38) bulunmaktadır.

Mecmua'daki gazellerin büyük bir kısmı beş beyittir. 25 gazel, beş beyit uzunluğundadır. Altı beyit uzunluğunda olan dört ve yedi beyit uzunluğunda olan beş gazel bulunmaktadır. Mecmua'daki üç tahmis ve eksik olan üç gazel bu sınıflandırmanın dışında tutulmuştur. Burada dikkati çeken bir durum da bazı zemin gazellerin beyit sayılarıyla onlara yazılan nazirelerin beyit sayılarının denk olmamasıdır. 15. şiir, zemin gazelden iki beyit kısa iken, 17. (bir beyit), 21. (iki beyit) ve 23. (bir beyit) nolu şiirler zemin gazellerinden uzundurlar. Ayrıca, Mecmua'daki şiirlerin bazılarının beyit sayıları ile karşılaştırıldıkları divanlardaki gazellerin beyit sayıları arasında farklılık bulunmaktadır. 10. sıradaki Muhibbî'nin gazeli burada yedi beyit, Divan'da altı beyittir. 11. sıradaki Bakî'nin naziresi burada yedi beyit, Divan'da 10 beyittir. 13. sıradaki Muhibbî'nin gazeli burada beş beyit, Divan'da yedi beyittir. İlgili şiirlerden sonra da belirtildiği üzere, birçok şiirin buradaki şekli ile karşılaştırıldıkları divanlardaki şekli arasında, bazan önemli oranda, kelime farklılıkları bulunmaktadır. Mecmua'da en çok dikkati çeken durum ise Muhibbî'nin tahmisi ile beraber Bakî ve Sıdkî'nin Necatî Bey'in aynı şiirine yazdıkları tahmislerin birlikte alınmış olmasıdır. Bu nazire anlayışı açısından dikkat çekici bir durumdur ve bize o dönemde aynı şiire yazılan tahmislerin birbirine nazire olarak görülüyor muydu sorusunu sordurmaktadır. Üç tahmisin buraya birlikte alınması böyle bir anlayışın yansıması olabilir.¹³ Böyle bir anlayış söz konusu idiyse, aynı şiire yazılan diğer türlerdeki nazireler de birbirine nazire olarak görülebilir sonucuna varılabilir.

Mecmuadaki Şairler ve Şiirleri

1. Bakî 7, (7, 9, 11, 13, 15, 25, 34: Tahmis-i Necatî)¹⁴
2. Cenâbî 1, (35).
3. Da'î 1, (2).
4. Fevrî 3, (23, 37, 38).
5. Halîl 1, (21).
6. Halilî 1, (19).
7. Me'abî 1, (31).
8. Muhibbî 14, (1, 3, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28: Tahmis-i Necatî).
9. Nevalî (5) 17, 27, 30, 32, 33).
10. Sehabî 1 (40).
11. Sıdkî 1, (29: Tahmis-i Necatî).
12. Şemsi 3, (4, 5, 39).
13. Şiirin Sonu Eksik Olduğu için Şairi Bilinmeyen 1, (36).

Mecmua'da Kullanılan Kafiye ve Redifler

Mecmua'daki şiirlerin kafiyelerinin harflere göre dağılımı, çoktan aza doğru şöyledir:

¹³ Akün, başka şairlerin şiirlerine ekleme yapılarak oluşturulan musammat yapıdaki şiirlerin (murabba, muhammes vb.) "nazire söylemeyi andır"diğini ifade etmektedir, (1994: 409). Yukarıda ismi geçen nazire mecmualarının hiç birisinde tahmisle karşılaşmamaktadır. Nazire mecmualarındaki şiir türleri için bk. Ertek morkoç, 2003: XLVI-LV.

¹⁴ Bu listede parantezden önce verilen rakam adı geçen şairin bu mecmua'daki toplam şiir sayısını, parantez içindeki rakamlar metindeki şiir numaralarını göstermektedir.

<u>Harf</u>	<u>Sayı</u>
Re	22
He	7
Sin	2
Vav	2
Nun	2
Be	1
Kef	1
Mim	1

Bu dağılım Divan şiiri geleneğindeki durumla uyumludur. Mesela diğer iki nazire mecmuasında da en çok kullanılan kafiye harfinin buradaki ilk iki harfle aynı olduğu görülmektedir (Gıynaş, 2014, C. 1, s. 17) ve (Köksal, 2012: 36).

Mecmua'daki 37 gazelden 17'sinde redifin kelime olduğu görülmektedir. Bunlarda da büyük çoğunluk Re harfi ile sona ermekte, onu He harfi takip etmektedir.

Mecmua'aki kelime redifler şunlardır:

Re Harfliler: işler (1, 2), gelir (6, 7), gibi gelir (24, 25), üstinedür (37), üstindedür (üstindedür (38, 39).

He Harfliler: üstine (14, 15), aynına (16, 17).

Mim Harfli: benüm (35).

Nun Harfli: âferân (40)

Mecmua'da Kullanılan Vezinler ve Kullanım Sıklıkları

Mecmuadaki şiirlerin vezinleri çok çeşitlilik göstermemektedir. Mecmuada sadece 5 vezin kullanılmıştır. Bunlar arasında en çok, neredeyse Mecmua'daki şiirlerin yarısında, kullanılan veznin Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün (19 şiirde) olduğu görülmektedir. Mecmua'daki bu durum, Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün vezninin Divan şiiri geleneğinin en çok kullanılan vezni olması yönüyle uyum içindedir, o tabloyu desteklemektedir. Mesela diğer iki nazire mecmuasında da en çok kullanılan veznin de bu olduğu görülmektedir, (Gıynaş, 2014, C. 1, s. 18) ve (Köksal, 2012: 41). Diğer dört vezin de Divan şiiri geleneğinin en sık kullanılan vezinlerindedir (İpekten, 2007: 282-284, 289-348).

<u>Vezin</u>	<u>Sayı</u>
1. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün,	19
2. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün,	7
3. Mefâ'âlün Mefâ'âlün Fe'ülün,	6
4. Mefâ'âlün Mefâ'âlün Mefâ'âlün Mefâ'âlün,	6
5. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün,	2

Sonuç

Turkish Studies

Mehmed İzzî'nin Mecmua'sı, bugün itibarıyla, edebiyat tarihimizde sadece bir şahıs için yazılan nazireleri bir araya getiren tek eser durumundadır. Müellif kendisiyle ilgili, sadece saray kilerinde görevli olduğunu bildiren ifade dışında eserinde bir kayda yer vermemiş, kendisini gizlemiştir. Edebiyatla ilgili kaynaklarda da onun hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Eser birçok şaire hamilik eden Muhibbî'ye yazılan nazirelerin yok denecek kadar az bilinmesi durumunu bir nebze ortadan kaldırmış bulunmaktadır. Yeni çalışmalarla Muhibbî'ye yazılan başka nazirelerin de tespit edilmesi muhtemeldir. Bu Mecmua, Muhibbî'nin şiirlerine yazılan nazirelerin bilinmesine katkı yaptığı kadar, yer verdiği diğer 11 şairin de bilinmesine, özellikle büyük yakınlığını gördüğü ve kendisine bir çok nazire yazdığı kaydedilen fakat bugüne kadar, iki naziresi dışında (Şen, 2006), yukarıda adı geçen nazire mecmualarında Muhibbî'ye başka naziresi kaydedilmeyen Bakî ve şiirlerinin daha iyi anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır. Ayrıca bu Mecmua vasıtasıyla Muhibbî'nin Divan'ında bulunmayan Necatî Bey'e yazdığı tahmis de tespit edilmiş oluyor. Aynı şekilde Mecmua, Şemsî ve Sehabî divanlarında bulunmayan onlara ait birer gazeli de gün yüzüne çıkarıyor. Bunların yanında Mecmua, haklarında fazla bilgi bulunmayan ve çok az şiiri bilinen Da'î, Halîl, Halilî, Me'abî, Nevalî ve Sıdkî'nin şiirlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Mehmed İzzî'nin biraraya getirdiği nazirelerin çoğunun içeriği Kanunî için yazıldığını yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu şiirler Muhibbî'ye nazire olarak yazıldığı konusunda şüphe uyandırmamaktadır. Bundan dolayı İzzî'nin zemin şiirleri ve nazireleri bir araya getirmesinin şahsi yakıştırması olduğunu düşündürecek bir durum söz konusu değildir. Mecmua'da yer alan gerek zemin şiirlerin gerekse onlara yazılan nazirelerin divan şiiri geleneğinin güzel örnekleri oldukları ve nazirelerin de zemin şiirler kadar güzel ve başarılı oldukları görülmektedir. Bunlardan bazılarının, özellikle Bakî'nin şiirlerinin zemin şiirlerden daha başarılı oldukları söylenilebilir.

Mecmua, nazire geleneği ve uygulaması açısından bazı soruları da gündeme getirmektedir. Bunlardan ilki, üç şairin aynı şaire yazdığı tahmisleri bir arada vermesiyle, bunları birbirine nazire görme ve nazire gösterme amacı taşıyıp taşımadığı veya o dönemde böyle bir yaklaşımın olup olmadığı sorusudur. Nazireleri toplayan bir mecmuada aynı şaire yazılan üç tahmise yer verilmesi böyle bir anlayışı sergilemektedir. Mecmua'daki bazı şiirlerin zemin gazelden daha uzun oldukları görülmektedir. Buna nazire geleneğinde nasıl yaklaşıldığı ve bu uygulamanın ne kadar yaygın olduğu araştırılması gereken bir husustur. Bakî'ye ait 11 numaralı gazelde görüldüğü üzere, bu şiir bu Mecmua'ya üç beyit eksik alınmıştır. Ayrıca Muhibbî'nin 10 numarada kayıtlı şiiri burada Divan'dakinden bir beyit fazla iken, 13 numaralı şiiri burada Divan'dakinden iki beyit eksiktir. Mecmua'yı derleyene şiirin gelen şekli böyle olabilir veya şair sonradan şiirine eklemeye bulunmuş olabilir. Bugün bunun sebebinin tespit edilecek durumda değiliz. Bununla beraber, bu örnekler bize şiirlerin nazire mecmualarındaki şekli ile Divanlardaki şekillerini mutlaka karşılaştırmak gerektiğini de göstermektedir.

METİN

1

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1b

1

Delü divânedür gönüm anı şaınmañ ki pend ister
Görelen zülfi zencirin taqup boynına bend ister

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/4 Winter 2016

- 2 Şarâb-ı 'ışkı içürdüñ velî mest eyledüñ gâyet
Meze diyü özin bilmez lebinden buse kand ister
- 3 Gözüm yaşını çü itdüm ayağına aqıtmağa
Bugün gülzâr-ı hüsni içre boyı serv-i bülend ister
- 4 İdüp bir büseyi ihsân daği istersem 'ayb itme
Tama'-kâr olıcağ âdem diler ihsânı çend ister
- 5 Niğârüñ zülf-i şebdîzi Muhibbî eşk-i gül-günüm
Görüp koşmağa meydâna gelüpdür bir semend ister

(Muhibbî Divan'ı gazel 723, (Ak, 1987: 243). Divan'daki gazelde bazı beyitlerin kelimelerinde farklılık bulunmaktadır.)

2

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Şacı 'ışkıyla şanmañ kim dil-i divâne bend ister
Gam-ı hecri geçüp câna asılmağa kemend ister
- 2 Yüzi gül dil-rübâlarla açılmaz gonca-i kalbüm
'İzârı lâle-i hod-rü boyı serv-i bülend ister
- 3 Yatur dil püster-i gamda zülâl-i hançerüñ özler
Marîz-ı derd-i 'ışk oldu 'ilâc-ı sūd-mend ister
- 4 Baña perhîzdir dâ'im dirîğâ ol tabîb-i cân
Nebât-ı la'l-i nâbuñdan dil-i bîmâr kand ister
- 2a 5 Saña meyl eylemez dilber yüzi şüfi ki Dâ'i-veş
Zarîf ü nâzik ü rind ü harîf şeh-levend ister

3

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Baña dermân iderseñ kıl demidür
Beni rüsvâ iden 'ışküñ gamıdur
- 2 Hâşâyile yüzüñe gül didümse
Hâşâ itse nola kul âdemidür
- 3 Gözüm yaşı içinde zevrağ-ı dil
Yürür âvâre yelkensüz gemidür
- 4 İlâc itme tabîbâ derdüme gel
Baña dermân iden derdüm gamıdur
- 5 Muhibbî sinede peykânı yâruñ
Müdâm olsun dil ü cân merhemidür

Muhibbî Divan'ı gazel 985, (Ak, 1987: 319).

Turkish Studies

4

- Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün
- 1 Helāk iden beni hecrüñ ğamıdur
Gözüm yaşına raħm eyle demidür
 - 2 Bulınmaz sāhili deryā-yı ‘ıŝkuñ
Göñül ‘ummāna düşmiş bir gemidür
 - 3 Görinen mäh-ı nev ŝanmañ felekde
Nigāruñ ol muħannā perçemidür
 - 4 Değüldür āh-ı ‘āŝıkdan ‘araķ-rız
Görinen verd-i ħaddüñ ŝebnemidür
 - 5 Bu ħüsn ü ħulķ ile Ŝemsî o meh-rū
Melekdür anı şanma ādemidür

Şemsî Divan'ı, gazel 62, (Akkaya, 1992: 280). 1. beyitteki "Helāk" kelimesi Divan'da "Hilāl".

5

- Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün
- 2b 1 Nażar itmezse nola yār o bî-çāresine
Derd ile ağlamadan ğayrı anuñ çāresi ne
 - 2 Ĥil‘at-i ‘āriyedür kesdügi ħayyāt-ı felek
O bir āvāredür aldanma anuñ pāresine
 - 3 Kemerle atmaya taşdan seni Ferhād gibi
Er iseñ uyma cihānuñ zen-i mekkāresine
 - 4 İltifāt eylemedi pādiŝeħ-i mülķ-i fenā
Ĥwāce-i baħr ü berüñ atlasına ħāresine
 - 5 Nāvek-i ğamzesine bir kaşı yānuñ Şemsî
Sīnesin tutdı siper tīrine ğaddāresine

Şemsî Divan'ı, gazel 384, (Akkaya, 1992: 602). Divan'daki gazelde bazı beyitlerin kelimelerinde farklılık bulunmaktadır.

6

- Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
- 1 Baña dildārun cefāsı ħoş gelür
Nitekim ğayra vefāsı ħoş gelür
 - 2 Derdi ile ħoş geçer dil dilberüñ
Derdüme ŝanma¹⁵ devāsı ħoş gelür

¹⁵ Metinde “derd ü ŝanman” şeklinde yazılıdır. Muhibbi Divan'ı ile karşılaştırarak tashih edilmiştir, (Ak, 1987: 317).

- 3 Gerd-i rāhın ey şabā dūr eyleme
Gözlerüme tütüyāsı hoş gelür
- 4 Zaḥm-ı peykānı kızıl güldür baña
Bülbülem ḥār-ı belāsı hoş gelür
- 5 Yāreme merhemdürür çün zaḥm-ı dost
Cānuma tîr-i belāsı hoş gelür
- 6 Ey Muḥibbî 'āleme şāh olmadan
Dilberüñ olmaḥ gedāsı hoş gelür

Muhibbî Divan'ı gazel 980, (Ak, 1987: 317).

7

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İllere mihr ü vefāsı hoş gelür
Cānuma cevr ü cefāsı hoş gelür
- 2 Almazın kuhl-i cilāyı 'aynuma
Ḥāk-i pāyuñ tütüyāsı hoş gelür
- 3a 3 Bir 'aceb dāru'ş-şifādur kūy-i yār
Ḥasta varan mübtelāsı hoş gelür
- 4 Mülk-i ğamda eşk ü āh añlar beni
Ol yerüñ āb u hevāsı hoş gelür
- 5 Ḥür u ğilmān añma kim her 'āşıḳa
Kendi yār-i bî-vefāsı hoş gelür
- 6 Ğayri dermān istemez Bākî kuluñ
Zaḥmına derdüñ devāsı hoş gelür

Bakî Divan'ı, gazel 148, (Küçük, 1994: 194).

8

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Nice demler inleyüb nā gibi kıldum ben nefes
Ḥamdü-lillāh kim vişāl-i yāre buldum dest-res
- 2 Ne kadar feryād iderse beñzemez feryāduma
Olmaz bu nāleme bir perdede ney hem-nefes
- 3 Mısr-ı ḥüsnüñ ḥaḳḳı-çün şol deñlü dökdüm göz yaşım
Gözlerüm oldı biri Nîl ü biri cūy-i Aras
- 4 Zāhidā şu üzre şalsañ ger bugün seccādeñi
Rind olanlar diyeler saña nihāyet ḥār u ḥas
- 5 Nāle kılma göñlüñe gelse ḥayāl-i çeşm-i yār
Ḥānede bīmār ola itme Muḥibbî anda ses

Turkish Studies

Muhibbî Divan'ı gazel 1218, (Ak, 1987: 384). Divan'daki gazelde bazı beyitlerin kelimelerinde farklılık bulunmaktadır.

9

- Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 1 Pür hevâdur ney gibi 'ışkuñla tab'-ı pür-heves
Derd-i dilden bâ-haber 'âlemde yok bir hem-nefes
- 2 Çāk çāk itsün beni şemşir-i ğamzeñ şâne-veş
Zülfüñe tek 'âkıbet olsun müyesser dest-res
- 3 'İşkuñuñ deryâsına nisbet vücüd-ı kâ'inât
Mevc-i baħr-i bî-kerân üzre bir avuç ħâr u ħas
- 4 'Âkıl oldur gelmeye dünyâ metâ'ından ğurūr
Müddet-i devr-i zemân bir demdür âdem bir nefes
- 3b 5 Devr elinden Bâkı'yâ ğam çekme 'âlem böyledür
Gül naşib-i ħâr u ħas bülbül giriftâr-ı kafes

Bakî Divan'ı, gazel 211, (Küçük, 1994: 229). 4. beyitteki "zemân" kelimesi Divan'da "felek".

10

- Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
- 1 Perî misin ya âdem ey melek-ĥü
Seni görmege muħtâc ĥalk ĥamu
- 2 Bu dil cârüb ider kirpiklerini
İşigün pâk ider çeşmüm döker şu
- 3 Ne bilsün ĥâlûmi ol şem'-i meclis
Dimişlerdür çerâĝ dibi ĥarañu
- 4 Girerdî her kişi ğülzâr-ı ĥüsne
Eger olmasa ĥattuñ aña bârû
- 5 Cefâ cevritmege mu'tâd olupsin
Kesebilmez ola âdemde çün ĥü
- 6 Dirîĝâ düşde daĥi görünmez
Nice görine gelmez göze uyĥu
- 7 Muħibbî ĥasteye dermân bulunmaz
Meger la'li ola ol derde dârû

Muhibbî Divan'ı gazel 2300, (Ak, 1987: 674). Divan'da 6 beyittir, buradaki 6. beyit orada eksiktir.

Turkish Studies

11

- Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
- 1 Kıyâm itdi çemende yâre karşı
Çenâr u 'ar'ar u şimşâd kamu
- 2 Degil mi bezm-i vaşl-ı yâr firdevs
Belâ-yı şoĥbet-i aĥyâr tamu
- 3 İdermiş zülfüne perrini teşbih
Kıatı alçak kaçar geh geh peristü
- 4 Yaĥardı tâb-ı ruĥsârı cihânı
Güneşde olsa ger ol çeşm ü ebrü
- 5 Gelüp miskinlik itdi ĥâl-i yâre
Ĥiĥâdan nâfe-i müşĥîn âhü
- 4a 6 Sevâd-ı ĥatda nazm-ı âbdârum
Çemen-zâr içre olmuşdur aĥar şu
- 7 Cihân enfâs-ı müşĥînüñle tıldı
Saña Ĥaĥ'dan 'atâdur Bâkı'yâ bu

Bakî Divan'ı, gazel 398, (Küçük, 1994: 345). Bu gazel Divan'da 10 beyittir.

12

- Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- 1 Şorma 'ışkuñ ĥâletin Mecnûn'a bir dîvânedür
Açma 'ışkuñ sırrını Ferhâd'a kim bigânedür
- 2 Şor baña 'ışkuñ rumûzın saña taĥrîr eyleyem
Cân baş terkin urur 'âşık hemân pervânedür
- 3 Gel temâşâ eyle bu sırça serâyın gönülümüñ
Eşk-i sürĥ ile münâĥkaş zeyn olunmuş ĥanedür
- 4 Yâre varup dün gice dil derdini 'arz eyledüm
Ĥwâba vardı gözleri yanında şan efsânedür
- 5 Gülşen-i ĥüsünde dil mürĥın yine şayd itmege
Zülfî aĥında Muĥibbî ĥâlî anuñ dânedür

Muhibbî Divan'ı gazel 988a, (Ak, 1987: 320). Bu şiir Divan'da 7 beyittir.

13

- Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- 1 Ĥün-ı dil mey kâse-i ser anda bir peymânedür
'İşret-âbâd-ı maĥabbet bir 'aceb meyĥânedür

Turkish Studies

- 2 Yanar od içre girer şem‘-i ruḥuñ şevkına dil
Yanmadan pervāsı yok her ḥıdmete pervānedür
- 3 Çerḥuñ ey dil umma bu şırça serāyından şebāt
Kim nice mīrās olınmış ḥāne-i vīrānedür
- 4 Ma‘nide bir dūd peydā kılmış āteşdür cihān
Şüretā bir ḥüb kāşī ḳubbelü kāşānedür
- 5 Bākı'yā baş egme dehr-i dūna çün rüy-i niyāz
Şāh-ı ‘ādil ḥāzret-i Sultān Süleymān Ḥān'adur

Bakî Divan'ı, gazel 136, (Küçük, 1994: 186). 3. beyitteki "mīrās olınmış", Divan'da "mīrāsa girmiş".

14

- Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
- 4b 1 Sebze-i ḥaṭṭuñ gören dir la‘l-i cānān üstine
Ḥızr'dur şan sāye şalmış āb-ı ḥayvān üstine
- 2 Ğamzeñ oḳlarına cānā kılmışam sīnem nişān
‘Āşık olan cān virür ol tīr ü peykān üstine
- 3 Baña bakmaz bir nazār meyli hemān aḡyāredür
Çeşm-i kāfirdür bakar mı hiç müselmān üstine
- 4 Dāḡlarla kim göre şahrā-yı ḡamda cismümi
Zāḡlar üşmiş şanur Mecnūn-ı ‘uryān üstine
- 5 Şek degül ṭāḳat getürmez bil teḥarrük eylemez
Ḳosalar bār-ı ḡamum bu çerḥ-i gerdān üstine
- 6 Ṭutuşur āhum şererinden dü-‘ālem ey ṭabīb
Her kimüñ nef‘i nedür bu dāḡ-ı hicrān üstine
- 7 Ḳaddüñ üzre bu Muḥibbī gül yüzüñ görüp didi
Güller açılmaḳ ‘aceb serv-i ḥırāmān üstine

Muḥibbî Divan'ı gazel 2582, (Ak, 1987: 750). Divan'daki gazelde bazı beyitlerin kelimelerinde farklılık bulunmaktadır.

15

- Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
- 1 Düşse zülfinden ‘araḳ ruḥsār-ı cānān üstine
Güyyā şebnem düşer gülberg-i ḥandān üstine
- 2 Bulmaz ol ḡisūyile ol ḳadd-i zībā ḥāletin
Sünbül-i ter bağlasañ serv-i ḥırāmān üstine
- 3 Niçün ol ḥurşid-i ‘ālem-tāba öykündüñ diyü
Māh-ı nev ḥançer çeker mihr-i dıraḡşān üstine

Turkish Studies

- 4 Zülfün altında görenler haţtuñı ebr-i bahār
Sāye şalmış şandılar şahn-ı gülistān üstine
- 5 Ğam degil gelse dile Bākī pey-ā-pey derd ü ğam
Eksük olmaz tekyedür mihmān mihmāñ üstine

Bakî Divan'ı, gazel 438, (Küçük, 1994: 371). Bu gazel Divan'da 6 beyittir. Gazel'in Divan'daki şeklinde birçok beyitte kelime farklılığı vardır.

16

- Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 5a 1 Beñzeyelden gözlerüm yaşı şerābuñ 'aynına
Yandı miñnetle ciger döñdi kebābuñ 'aynına
- 2 Çerh elinden inlesem dolāb-veş olmaz 'aceb
Gözlerüm yaşı dönüpdür 'āsiyābuñ 'aynına
- 3 Murğ-ı dilde maħabbet toħmı sebz olsun diyü¹⁶
Anı şuvarmağa çeşmüm döñdi ābuñ 'aynına
- 4 Bār-ı ğamdan miñnet ile kāmētüm çeng olalı
Sinemüñ nālişleri döñdi rebābuñ 'aynına
- 5 Ey Muħibbî kande gitsem iki cūdur göz yaşı
Kalmadı şimden-geru hācet turābuñ 'aynına

Muhibbî Divan'ı gazel 2376, (Ak, 1987: 695). Divan'daki aynı redifli gazelin beyitleri buradakilerden çok farklıdır.

17

- Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 1 La'l-i nābuñ kim şehā beñzer şerābuñ 'aynına
Gözlerüm aña nazar döñdi ħabābuñ 'aynına
- 2 Hızra baş egmez haţtuñ zulmāta ta'n eyler şaçuñ
Çeşme-i ħayvānı almaz la'l-i nābuñ 'aynına
- 3 Döne döne yaş döküp kūyuñ gülistānın şular
Nola beñzerse gözüm tolāb-ı ābuñ 'aynına
- 4 Yağdı çeşmüm ħanesin seyl-i sirişküm 'ākıbet
Döñdi şu almış ħarābe āsiyābuñ 'aynına
- 5 Yüzüne bağan gözümde 'aks-i ħūy-i 'arīzuñ
Döñdi güne karşı bir şişe gülābuñ 'aynına
- 6 Pāyüne yüzün sürem diyü Nevālî hüsrevā
Halka kıldı cismini döñdi rebābuñ 'aynına

¹⁶ Mısranın vezni tutmamaktadır.

18

- Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün
- 1 Od bırağdı cānuma bir gül yüzi gül-nār nār
Bende çekdi gönlümü bir zülf-i 'anber-bār bār
- 2 Baña göstermezse tañ mı ol meh-i bed-mihr mihr
Kim güzeller olmamışdur kimseye hiç yār yār
- 5b 3 Kām-ı cānum virmedi āh ol lebi yāķūt ķūt
Lik bağrum pāre ķıldı gamze-i mekkār kār
- 4 Başuma sevdā getürdi tırta-i şeb-reng reng
Anuñ için görünür dünyā güzüme tār tār
- 5 Yine gül etrafını tutdı Muħibbī ħār ħār
Ol-gelmişdür olur dilberlere ađyār yār

Muħibbī Divan'ı gazel 474, (Ak, 1987: 174). Gazel'in Divan'daki şeklinde birçok beyitte kelime farklılığı vardır.

19

- Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün
- 1 Gönlümde 'ışķuñ şalaldan ey ruķı gülnār nār
Yandı cismüm külli oldu ma'den-i envār-vār
- 2 Cānuma gerçi virür ol lebleri yāķūt ķūt
Arturur sevdāmı likin zülf-i 'anber-bār bār
- 3 Devlet-i dünyāyı let bil 'āķıbet tımār mār
Gör şoñunda dirhemi hem gösterür dınār nār
- 4 Zülf-i vaşında olaldan şı'r-i şāhī bend bend
Görinür nazm ehlinüñ dünyā gözine tār tār
- 5 Va'de-i vaşl itmiş iken döndi ol inkār-kār
Ey Ĥalilī düş ayağına yine yalvar var

20

- Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün
- 1 Görüp zülfünde ħālün düşdüm ađa
Tutılır mürğ dāneyle duzağa
- 2 Seni bir kez gören ey yār cānı
Deger mi ğayra yāħud şol u şağa
- 3 İrüp ağzuma tamzur vaşluñ ābın
Gelüpdür cān-ı şirīnüm dudadı

Turkish Studies

- 4 Dime gönülüne de sırrını zinhâr
Çıkan dilden düşer lâbûd kulağına
- 5 Muhibbî neẓr kıl ğam tekyesine
Gözüm dirhemlerin gönder çerâĝa

6a

Muhibbî Divan'ı gazel 2574, (Ak, 1987: 748). 5. beyitteki "gözüm", Divan'da "yaşuñ".

21

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

- 1 İrişdi bûy-i zülfinüñ dimâĝa
Nesîm sünbülü kimi esdi bâĝa
- 2 Raķîbe şöyle yüz virdüñ kapuñda
Beni gördükçe başlar ulumaĝa
- 3 Kemân-ebrüm igen ğam çekme ilden
Ki il atduĝı oķ gider uzaĝa
- 4 Şerâb-ı 'ışķ ile sermest olanlar
Koyar mı pendüñi vâ'iz kulaĝa
- 5 İnâyet kıl elin al pâdişâhum
Ki düşmişdür Hâlîl ĝâyet ayaĝa
- 6 Dinilmez şi'rine şâhuñ nazîre
Belî düşmez hümâ hergiz duzaĝa
- 7 Şu kim bilmezliginden dir nazîre
Döner bülbül kıatında ol kelâĝa

22

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Derün-ı sînede baĝrum ser-â-ser pârelenmişdür
Anuñ-çün gözlerüm yaşı kızıl kıana boyanmışdür
- 2 Görenler seyl-i eşkümi diye şahrâ-yı sînemde
Bahâr eyyâmıdur beñzer ki ırmaķlar bulanmışdür
- 3 Bu çerh-i bî-vefâ hâlin görüp kimdür ki dil baĝlar
Gelenler dâr-ı dünyâya meger gitmez mi şanmışdür
- 4 Gerekmey seyr-i şahrâyı yaħud gülşen temâşâyı
Cihânuñ külli zevkından dil ü cânım uşanmışdür
- 5 İşiden şi'r-i pür-süzüm okuyanlar diye elbet
Muhibbî derd-mend için tütüşüp oda yanmışdür

Muhibbî Divan'ı gazel 966, (Ak, 1987: 314). Gazel'in Divan'daki şeklindeki birçok beyitte kelime farklılığı vardır.

Turkish Studies

23

- Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
- 6b 1 Gözüm dünyâyı görmez dil firâk odına yanmışdur
Bunuñ âhi göge anuñ yaşı kana boyanmışdur
- 2 Zülâl-i tîguñı şol deñlü ter vaşf itdüm ey hünî
Ki haţtından tenümde zaħmumuñ ağızı şulanmışdur
- 3 Devâdur diyü yâd itme tabîbâ la'l-i yâri kim
Marîz-ı 'ışk olan derd ehli cânından uşanmışdur
- 4 Tuman tutdı zemîn ü âsumân eţrâfını şanma
Ser-â-ser baħr-ı gerdün bād-ı âhumdan boyanmışdur
- 5 Yapanlar mülk-i dünyâyı yıkanlar dâr-ı 'uqbâyı
'Aceb fânîyi bâķi bâķiyi fânî mi şanmışdur
- 6 Du'âda Fevri kesb-i hâl için def'-i melâl için
Oķı şâh-ı cihân nazmın mücerredür şinanmışdur

Fevri Divanı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Köşkü 763, 136b.

24

- Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
- 1 Gülşen-i kūyı baña bāğ-ı İrem gibi gelür
Haķ naşib eyler ise aña irem gibi gelür
- 2 Ağlamayınca benüm yüzüme baķmadı nigâr
Eşk-i çeşmüm aña dînâr u direm gibi gelür
- 3 Nice yıldur şeb-i hecr içre yatup haste gönül
Vuşlata varmayup al cânı direm gibi gelür
- 4 Eyledüm aña için göz yaşını âb-ı revân
Bāğ-ı hüşnüñe bu vech ile girem gibi gelür
- 5 Tāk olur tākati baķsa bu Muħibbî yüzüñe
Dağıdup 'âklumı kendüm yitirem gibi gelür

Muħibbî Divan'ı gazel 923, (Ak, 1987: 301). Gazel'in Divan'daki şeklindeki birçok beyitte kelime farklılığı vardır.

25

- Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
- 1 Yârdan cevr ü cefâ luţf u kerem gibi gelür
Gayrdan mihr ü vefâ derd ü elem gibi gelür
- 7a 2 Fürķat-i yâr kıatı zâr u zebün itdi beni
Döymeyem miħnet-i hicrâna ölem gibi gelür

Turkish Studies

- 3 Uydurup leşker-i 'uşşâkıını ol şâh-ı cihân
Nâz ile şalını şalını 'alem gibi gelür
- 4 Dil-i pür-hûn elem-i hecrûñ ile cûş ideli
Çeşme-i çeşmümüzüñ şuları dem gibi gelür
- 5 Bâkı'yâ kankı gönül şehrine gelse şeh-i 'ışk
Bile endüh u belâ hayl ü haşem gibi gelür

Bakî Divan'ı, gazel 146, (Küçük, 1994: 192). 4. beytin 2. mısra'ı Divan'da, " Çeşme-i çeşmümüzüñ ağan şuları dem gibi gelür".

26

- Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- 1 Āhumuñ her dem hevâsı küyuñ içre esmedür
Lîk çeşmüñ hışm idüp ider ki aña esme dur
- 2 Gönlümi şeb-rev diyü zülfi şebinde bend idüp
Kaşdını bildüm anuñ zülfinde aħır aşmadur
- 3 Her kaçan alsa ele yâ kaşlaruñ gamz oğların
Sîneden anı geçer her biri şan bir kesmedür
- 4 Hüsñ eyvânında gördüm kaşları dîvân kurup
Cem' idüp 'uşşâkıını her yaña aşma başmadur
- 5 Gâh cevr ü geh cefâ gâhî girişme gâh nâz
Ey Muhibbî dil-rübâlar cünbüşi bu resmedür

Muhibbî Divan'ı gazel 993, (Ak, 1987: 321).

27

- Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- 1 Zâl-i çerçe mâh-ı nev şanma ki zerrîn vesmedür
Hıaçer almış yanına kârı 'ömürler kesmedür
- 2 Tîşe-i nâhünla kesdüm küh-ı 'ışkı ben fakîr
Gerçi ey Ferhâd ol yalın kaya vü kesmedür
- 3 Tîr-i ta'n-ı zehr-nāküñ cānuma geçdi meded
Ey rakîb-i seng-dil güyâ zebānuñ kesmedür
- 4 Baħr-i tab'ından şeh-i 'âlem çıkardı bir güher
Görmedi gavvâş-ı fikret hiç bir ol resme dūr
- 7b 5 Ey Nevālî kim nazîre söyledüm dirse aña
Kizb ider bihüde söyler bir şavurup esmedür

Turkish Studies

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Başladı cev̄r ü cefāya yine meh-rū begler
Gerçi meh-rüy velī gözleri cādū begler
Varmasun ‘aklın alur kimsene karşı begler

Bir alay oldı yiri şīvelü āhū begler
Gözi āhūlaruñ alayına yāhū begler

- 2 Görmeyelden berü ol serv-kađ ü sīm-berri
Yeñe-bilmem dökilür gözlerimüñ sīm ü zeri
Sevmesün cān ile dilden kişi gün yüzlüleri

Bir perī için ađar iki gözüm çeşmeleri
Şaķınuñ bilmiş oluñ ılıdır o şū begler

- 3 Giceler şubħa degin nola çekem āh u vāh
Baña göstermedi çün gün yüzün ol zūlfī siyāh
Çeşm ü ebrūları āh eyledi hālūmi tebāh

Kimseye uymasun ulaşmasun Allāh Allāh
Zūlf-i bendi ile şol ğamze-i cādū begler

- 4 Eylemeñ ‘aşıķa pend her giz o pendi tutmaz
Gelse biñ dürlü belā şanmañuz anı yutmaz
Yidi deryā dağı dil āteşini şavutmaz

Raht u bahtum götüri oda urursañ dutmaz
Bir iki gün beni bu dünyede maħbūb egler

- 5 Derd-i şey fikri ile olmadı meylüm Yemene
Gülşen-i hūsñin añup baķmadı bu dil çemene
Öldürür ise beni öldürür ey dil saña ne

8a

Bī-vefālīķlar ider yolına cānlar virene
‘Acebā böyle m'olur dünyede hep bu begler

- 6 Gerçi getürmedi mişlini anuñ çerĥ-i felek
Nice bir doya bu dil cev̄r ü cefāsına lebeyk¹⁷
Ey Muħibbī yiter olduñ bu hevā yolına peyk

Ne Necātī ne güzeller ne selāmun ne ‘aleyk
Fāriĝuz idemezüz kimseye tapu begler

Bu tahmis Muħibbī Divan'ında yer almıyor, (Ak, 1987). Necatī Bey Divan, gazel 67 (Tarlan, 1992: 180).

¹⁷ Burada "lebbeyk" kelimesi vezin gereĝi "lebeyk" okunmuştur.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Şubh-dem 'azm-i çemen eyledi gül-rû begler
Utanup kan tere batdı gül-i hoş-bû begler
Âdemin 'aqlın alur gözleri cādū begler
- Bir alay oldu yiri şîvelü âhū begler
Gözi âhūlaruñ alayına yāhū begler
- 2 Göreli gözlerüm ol yüzi gün alnı kâmeri
Çalmadı zerrece başumda benüm 'aqlum eşeri
Çapdı göñlüm gözüm olmışdur anuñ reh-güzeri
- Bir perî için aklar iki gözüm çeşmeleri
Şaķınuñ bilmiş oluñ ılıdur o şu begler
- 3 Cānumı aldı meded sihr ile ol çeşm-i siyāh
Zülfî zencîrine bend eyledi dil murğını āh
Deñ tururken ne yavuz derde ulaşdum nā-gāh
- Kimseye uymasun ulaşmasun Allāh Allāh
Zülf-i bî-dîn ile şol gamze-i cādū begler
- 4 Mest-i şahbā-yı elestüm baña te'sîr itmez
Degme bir bāde-i hum-ḥāne beni esritmez
Kimse benden bu fenā dünyede bir pul itmez
- Raḥt u baḥtum götüri oda urursañ dutmaz
Bir iki gün beni bu dünyede maḥbûb egler
- 5 Ta'n ider la'l-i leb-i yār 'aķîķ-i Yemen'e
Dişi kıymetden eşer kıomadı dürr-i 'Aden'e
Naķd-i cāmı yolına ḥarc ider isek de yine
- Bî-vefālîklar ider yolına cānlar virene
'Acebā böyle m'olur dünyede hep bu begler
- 6 Cān u dilden reh-i 'ışķ içre dil olduñ çün peyk
Eyü betlü saña her kim ne dise di lebbeyk
Şıdķı'yā tehlukeye kendüñi şalma bî-dîk
- Ne Necātî ne güzeller ne selāmun ne 'aleyk
Fārīguz idemezüz kimseye ḥapu begler

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Dil-i dīvāne didüm sünbülüne alındı
Didi dilber bu nede baĝlı kıo alındı

Turkish Studies

- 2 Maħmil-i derd ü belādan dilüm olmadı ħalāş
Gerçi mānend-i ceres her tarafa çalındı
- 3 Sū-be-sū gülşene ol serv-ķadd dil-cūyı
Cüst ü cū eylemege āb-ı revān şalındı
- 4 Sāye-i zūlfüñi şal ķadd-i dü-tām üzre gören
Üstühān üzre diye murğ-ı hümā-bāl indi
- 5 Ķalbüñi idemedüñ püte-i ğamda ħālīş
Ey Nevālī teb-i ħırmāna yatup ħalındı

31

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ruħların ben zerreye göstermeyüp ol āfitāb
İtdi zūlfinden yüzi āyine bir müşğın niķāb
- 2 Tāl‘at-ı māh-ı ruħuñ gördükçe şāhā reşk idüp
Enzurünā naķtebis min nūrikum¹⁸ dir āfitāb
- 3 Dergehüñde ħāk-i pāyüñ olmağ için her seħer
Dir güneş yüzün sürüp yā leytenī küntü türāb¹⁹
- 9a 4 Göge irerdi başum ursam işigüñ taşına
Ka‘be olurdu yirüm kūyuñda olsa fetħ-i bāb
- 5 Yap yıkılmış göñlüni ey şāh-ı iķlīm-i kerem
Ħāk-i rāhuñdan Me‘ābī bendeñ olsun ķām-yāb

32

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Müjeñ tırlarla ķaşuñ ħançerin sīnemde cān besler
Hemān ol dāyedür kim mehd içinde tev‘emān besler
- 2 Ħayāl-i ķaddüñi göñlüm nola şaķlarsa cān içre
Nihāl-i serv bitse bōstānda bāğbān besler
- 3 Görüp sü‘bān-ı zūlfın bilmeyenler la‘l-i tiryākin
Didiler ‘āşık-ı miskīn ne cān ile yılan besler
- 4 Sirişküñ tıflına ‘ayn-ı ‘ināyetle nażar eyle
Yetim üftāde’i ķande bulunsa mihribān besler
- 5 Nevālī zıkr-i la‘lūñle dirilür ey Mesīħā-dem
Aña raħm it ne deñlü ħāk ise ol daħi cān besler

¹⁸ Kur’an, Hadid Suresi (57), Ayet 13, "Bize bakın ki sizin ışığımızdan biz de aydınlanalım", *Kur’an-ı Kerim Meālī* (2001: 603).

¹⁹ Kur’an, Nebe suresi (78), Ayet 40, "Keşke toprak olaydım", *Kur’an-ı Kerim Meālī* (2001: 666).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/4 Winter 2016

- Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
- 1 Hâmide olsa kıddüm bār-ı ğamdan dāll-i devletdür
Revān olursa çeşmüm çeşme-sārı 'ayn-i 'izzetdür
- 2 Göricek ğamzeñüñ tırini karşı çıkdığı cānum
Yoluñda ben şehīd olsam gerek aña şehādetdür
- 3 Melāhat sende hatm olduğına çok şahidüñ gerçi
Cemālüñ muşhafuñda ruğlaruñda iki āyetdür
- 4 Dehānuñ sırrına vākıf degüldür hurde-dānlar hīç
Dil üzre söylenür ammā ötesi yok rivāyetdür
- 5 Hişār-ı hüsni top-ı ğabğabı aldığda ol şahuñ
Şacı bir tūğ-ı miskīn kāmēt-i bālāsı rāyetdür
- 6 Yüz urdum hāke sevdā-yı ser-i zülf-i nigārumla
Mezārum üzre sünbül bitdüğü aña 'alāmetdür
- 9b 7 Nevālī bir şehūñ dergāhına yüz sürdi kim anuñ
Semendi semmi fark-ı 'āleme tāc-ı se'ādetdür

- Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
- 1 Rāyet-i fitne çeküp ol kad-i dil-cū begler
Üşdiler yanına her şūh-ı cefā-ĥū begler
Bir yire geldi nice ğamzesi cādū begler
- Bir alay oldı perī şīvelü āhū begler
Gözi āhūlaruñ alayına yāhū begler
- 2 Kaynadup nār-ı ğam-ı 'ışkuñ ile ĥūn-ı cigeri
Gözlerümden ağıdur kendi görünmez o perī
Şanmañuz nev'-i beşerden gele bu şīveleri
- Bir perī için akar iki gözüm çeşmeleri
Şağınuñ bilmiş oluñ ılıdur o şu begler
- 3 Cān yidürseñ eger ol ĥusrev-i şīrīn dehene
Ġālīb olsañ reh-i 'ışkında bugün Kūh-kene
Ne kıadar nağd-i revānuñ da fedā²⁰ olsa yine
- Bī-vefālıklar ider yolına cānlar virene
'Acebā böyle mi olur dünyede hep bu begler

²⁰ Divan'da "nişâr".

- 4 Pāk-rū tāze civāndur baña cānumdan e‘azz
Gelmedi yanuma zen kısmı meger duḡter-i rez
Baḡmadum aṭlas u dibāsına dehrūñ bir kez
- Raḡt u baḡtum götüri oda urursañ dutmaz
Bir iki gün beni bu dünyede maḡbüb egler
- 5 Boynıña ḡile kemendin biri baḡlar nā-gāh
Çıkarur toḡru yoluñdan biri eyler güm-rāh
Bu belāya bulamaz çāre ne dervīş ü ne şāh
- 10a Kimseye uymasun ulaşmasun Allāh Allāh
Zülfi bī-dīn ile şol ḡamze-i cādū begler
- 6 Bākı'yā gel olalum Ka‘be-i dil yolına peyk
İricek sem‘a nidā çün dirüz āḡir lebbeyk²¹
Girelüm rāh-ı Ḥudā'ya diyüp es-sa‘yü ileyk²²
- Ne Necātī ne güzeller ne selāmun ne ‘aleyk
Fāriḡuz idemezüz kimseye ṭapu begler

Bakî Divan'ı, Musammatlar 8, (Küçük, 1994: 98

35

- Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
- 1 Āh kim nūş itmege ḡanum diler hicrān benüm
Ḳatlüme her küşede tıḡın biler devrān benüm
- 2 Nār-ı ‘işkuñ göz göre yaḡdı vücūdum küllī āh
Daḡi nem yaḡar ‘aceb bu āteş-i sūzān benüm
- 3 Dökdi yaşın şöyle kim eṭrāfımı baḡr eyledi
Şuya ḡarḡ olmam dilermiş dīde-i giryān benüm
- 4 Bende-i dergāhuñ oldum ḡusrev-i dehrüm yine
Devletüñde oldı şāhum milket-i Īrān benüm
- 5 Zerre minnet eylemem kuḡle Cenābī ben bugün
Dīdeme bes ṭütiyā ḡāk-i der-i cānān benüm

Cenabî Divan'ı, gazel 216, (Cihan, 1996: 282). Muhibbî "benüm" redifini çok kullanmıştır. Divan'da 30 gazelin redifi "benüm"dür, (Ak, 1987: 528-595). Bunlardan sadece 1956 nolu gazel (Ak, 1987: 583) bu gazelle aynı kafiye ve redifdedir (-ān benüm) ve bu gazele zemin kabul edilebilir.

²¹ Divan'da mısra, " Diyelüm sem‘a nidā iricek āḡir lebbeyk".

²² Çalışma, gayret senin içindir.

36

- Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 1 Nāzı çok bir nāzenin dildār dirseñ işte sen
Şabrı yok bir 'āşık-ı ğam-ı h̄wār dirseñ işte ben
 - 2 Şevk-ı 'ışkı h̄nümān-ı 'āşıkā āteş şalar
Bir yaluñ yüzlü güneş-ruhsār dirseñ işte sen
 - 3 Şem'-veş göynüklü vü pervāne-veş dil-sū haste
'İşk oduyla tutuşur kim var dirseñ işte ben
 - 4 Bir yüzi gül saçı sünbül gonca-leb nesrīn beden
Bir semen-ber serv-i hoş-reftār dirseñ işte sen
 - 5 Her seher yüz sürüyü varur maħalleñden yaña
Şu gibi bir 'āşık-ı didār dirseñ işte ben

Bu gazelin mahlas beyti kaydedilmediği için şairi tespit edilemedi. Bu gazelin redifi çok tutulmuş ve birçok gazelde kullanılmıştır, bk. (Koç Keskin, 2007).

37

- Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 10b 1 Ağzuma almam ta'ām ile şerābın 'ālemüñ
Zāhidā dil niyyet-i şavm-ı vişāl üstinedür
 - 2 Derd-i 'ışkuñ haste itdi Fevri-i bī-çāreyi
Serverā sen çok yaşa ol intikāl üstinedür

Fevri Divanı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Köşkü 763, 138a.

38

- Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 1 Şekl ü a'zā kim dil-i pür-vecd ü hāl üstindedür
Naşş-ı şüredür ki fānūs-ı hayāl üstindedür
 - 2 Ğamla hum olmuş bedende fikr-i zülfüñle başum
Āşiyān-ı zāğdur nevres nihāl üstindedür
 - 3 Gelmeden hatttuñ yüzüñ göster igen germ olma kim
Mihr 'ālem-tāb iken yine zevāl üstindedür
 - 4 Zāl-i dehrüñ tañmıdur beñzi kızarsa şubh u şām
Ādeme reng itmege nireng ü āl üstindedür
 - 5 Gice gündüz rüy u müyuñ midhatin okur yazar
Ĥamdü-lillāh Fevri taşşil-i kemāl üstindedür

Turkish Studies

Fevri Divanı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Köşkü 763, 138a. Muhibbî Divan'ında "-āl üstindedür" kafiye ve redifli 6 gazel bulunmaktadır, (Ak, 1987: 174-307; 475, 611, 673, 834, 904, 946 nolu gazeller). Bu gazeller, bu şiire ve aynı kafiye ve redifli, bir sonraki 39 nolu şiire zemin şiir olarak düşünülebilirler. Divan'da farklı kafiyeli olup "üstindedür" redifli 2 gazel (518, 1006 nolu şiirler) daha bulunmaktadır (Ak, 1987: 174-325).

39

- Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 1 Cîmdür ey gonce-fem zülfün cemâl üstindedür
Râ şaşun şol medde beñzer kim hilâl üstindedür
 - 2 Çeşm-i hün-âlüde mi hicründe cānā dir gören
Tāze açılmış şaranfüdür sıfâl üstindedür
 - 3 Şol gedā kim taht-ı istiğnāya başmışdur qadem
Zāhirā görseñ anı bir köhne şāl üstindedür
 - 4 Āh-ı 'āşıkdan'arağ-riz olsa ey gül ruhlarıñ
Jālelerdür güyiyā berg-i nihāl üstindedür
 - 5 Cebhesin māha yüzün hürşide teşbih eyleme
Gice gündüz Şemsi'yā anlar zevāl üstindedür

Bu gazel Şemsi Divan'ında yer almıyor, (Akkaya, 1992). Bu gazelin redifi 38. sıradaki şiirle aynıdır. Muhibbî Divan'ında o gazele zemin olabileceği kaydedilen şiirler bu gazele de zemin olarak düşünülebilir.

40

- Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 11a
- 1 Gül yüzün vaş itdi bülbüller zebān-ı hāl ile
Ağız açup gonciler didi hezārān āferin
 - 2 Ey melek manzar seni her gāh vaş itsem baña
Sidreden Rūhu'l-emīn eyler firāvān āferin
 - 3 Görse ey 'İsī- nefes Hārūt-ı gamzeñ sihrini
Her dem iderdi aña Mūsī-i 'İmrān āferin
 - 4 Gevher-i nazmum Şehābī sem'-i şāha iricek
Umarın kim eyleye şāh-ı sūhandān āferin
 - 5 Saltanat āyinine irmez hālel ger eyleye
Qavline bir mūr-ı miskinün Süleymān āferin

Şiirin matla beyti eksik. Bu gazel Şehabî Divan'ında (Bayak, 2009-2) yer almıyor.

Ḥarrere el-fağir Mehmed 'İzzî

Anbārî-zāde

Kiler-i Hümāyün

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/4 Winter 2016

KAYNAKÇA

- Ak, Coşkun (2010). "Süleyman I: Edebi Yönü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 38, s. 74-75.
- Ak, Coşkun (2006). *Muhibbi: Farsça Divan*, Ankara Nobel Yayınları.
- Ak, Coşkun (1987). *Muhibbî Dîvânı: İzahlı Metin*, Ankara: KB.
- Akkaya, Mehmet (1992). *Şemsi Paşa Divânı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Aksoyak; İsmail Hakkı (2015). "Nevâlî";
<http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7355>
Erişim. 01.02.2016.
- Akün, Ömer Faruk (1994). "Divan Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 9, s. 389-427.
- Alıcı, Lütfi (2010). *Halîlî-i Mar'âşî: Divançe ve Etvâr-ı Seb'a-Tenkitle Metin-Tıpkıbasım*, Kahramanmaraş, Ukde Kitaplığı.
- Andrews, Walter G. (2002). "Starting Over Again: Some Suggestions for Rethinking Ottoman Divan Poetry in the Context of Translation and Transmission", *Translations: (Re)shaping of Literature and Culture* (ed. Saliha Paker), İstanbul, s. 15-40.
- Ayan, Hüseyin (1993). "Bir Nazire Mecmûası", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7, s. 111-118.
- Banarlı, Nihad Sami (1962). *Büyük Nazîreler: Mevlid ve Mevlid'de Millî Çizgiler*, İstanbul: İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Yayınları.
- Bayak, Cemal (2009-1). "Sehâbî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 36, s.309-310.
- Bayak, Cemal (2009-2). *Sehâbî Dîvânı*, Ankara KB., Ekitap.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78399/sehabi-divani.html>. Erişim. 10.01.2016.
- Cihan, Selim (1996). *Cenâbî Paşa ve Divanı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Çabuk, Vahit (1975). *Divan-ı Muhibbi: Kanuni Sultan Süleyman'ın Şiirleri*: İstanbul: Tercüman Gazetesi, 3 C.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1991). "Bâkî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 4, s. 537-540.
- Çelebioğlu, Âmil (1994). *Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*, Ankara: MEB.
- Çiçekler, Mustafa (2006). "Nazîre: Fars Edebiyatı" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 32, s. 458.
- Dilçin, Cem (1983). *Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK.
- Durmuş, İsmail (2006). "Nazîre: Arap Edebiyatı" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 32, s. 455-456.

- Ekinci, Ramazan (2013). "İzzî, Mehmed".
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1059>
 Erişim. 01.02.2016.
- Emecen, Feridun (2010). "Süleyman I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 38, s. 62-74.
- Erbay, Erdoğan (1997). *Eskiler ve Yeniler: Tanzimat ve Servet-i Fünun Neslinin Divan Edebiyatına Bakışı*, Erzurum: Akademik Araştırmalar Yayınları.
- Ertek Morkoç, Yasemin [Haz.] (2003). *Eğridirli Hacı Kemal'in Cāmiü'n-Nezāir'i*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Feldman, Walter (1997). "Imitatio in Ottoman Poetry: Three Ghazals of the Mid-Seventeenth Century", *Turkish Studies Association Bulletin*, C. 21/2, s. 41-58.
- "Fevri", (1976). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, c. 3, s. 212.
- Gelen, Kasım (1989). *Kānūnî Sultan Süleyman'ın Farsça Divanı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gıbb; E.J.W (1900). *History of Ottoman Poetry*, London: Luzac & Co., 6 C.
- Gıynaş, Kamil Ali (2014). *Pervāne Bey Mecmuası*, İstanbul: Akademik Kitaplar, 3 C.
- Gültekin, Hasan (2010). "Düzenleyeni Bilinmeyen Bir Nazire Mecmuası: Mecmu'a-i Nezāyir", *Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Hacettepe Üniversitesi), Ankara, C. 27/1, s. 107-122.
- "Halil Senâi" (1981). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, C. 4, s. 47.
- İpekten, Haluk (2007). *Eski Türk Edebiyatı: Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- İpekten, Haluk, vd.(1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: KB.
- İsen, Mustafa (1999). "Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Divan Şairlerinin Mesleki Durumları", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, İstanbul: YKY, s. 310-314.
- İsen, Mustafa (1981). "Divan Şiirinde Nazire Geleneği", *Mavera*, Sayı. 54, s. 24-26.
- Kahraman, Mehmet (1996). *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*, İstanbul: Beyan Yay.
- Kalpaklı, Mehmet (2014). "Fevrî, Ahmed"
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5905>
 Erişim. 02.02.2016.
- Kalpaklı, Mehmet (2007). "Osmanlı Şiir Akademisi: Nazire", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: KB, C. 2, s. 133-137.
- Kalpaklı, Mehmet (1995). "Fevri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 12, s. 505-506.
- Kalpaklı, Mehmet (1991). *Divān Şiirinin Edisyonunda Bilgisayar Kullanımı Metoduna Giriş ve Fevri Divān'ının Elektronik Formu*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Kesik; Beyhan (2014). "Cenābî (Harfî), Cenābî (Ahmed) Paşa.
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5581>
 Erişim. 01.02.2016.

- Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi: Meşâ'irü-Şu'arâ, İnceleme-Metin*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Koç Keskin, Neslihan (2007). "Dîvân Şiirinde "Senli Benli Gazeller" Üzerine Bir İnceleme", *Gazi Türkiyat: Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, s.159-182
- Köksal, M. Fatih (2013). "Nevâlî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=461>.
Erişim. 01.02.2016.
- Köksal, M. Fatih (2012). *Edirneli Nazmi: Mecmaü'n-Nezâir: İnceleme-Tenkitli Metin*, Ankara: KB., Ekitap.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78454/edirneli-nazmi-mecmaun-nezair.html>.
Erişim. 15.01.2016.
- Köksal, M. Fatih (2006-1). *Sana Benzer Güzel Olmaz: Divan Şiirinde Nazire*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köksal, M. Fatih (2006-2). "Nazire: Türk Edebiyatı" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 32, s. 456-458.
- Köksal, M. Fatih (2003). "Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı", *Diriözler Armağanı: Prof. Dr. Meserret Diriöz ve Haydar Ali Diriöz Hatıra Kitabı*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, s. 215-290.
- Köprülü, Fuad (1999). "Hayat ve Edebiyat", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, İstanbul: YKY, s. 64-67.
- Kur'an-ı Kerim Meâlî* (2001). Haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kurnaz, Cemal (2007). *Osmanlı Şair Okulu*, Ankara: Birleşik Dağıtım Kitapevi.
- Kurnaz, Cemal (2003). "Osmanlı Şair Okulu", *Journal of Turkish Studies/Türlük Bilgisi Araştırmaları: Ağah Sırrı Levend Hatıra Sayısı*, C. 27/II, s. 403-420.
- Kut, Günay (1986). "Mecmua", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, C. 6, s. 170-173.
- Küçük, Sabahattin (1994). *Bâkî Dîvânı*, Ankara: TDK.
- Levend, Ağah Sırrı (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara: TTK.
- Macit, Muhsin - Hasan Kaplan (2014). "Bâkî",
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2462>.
Erişim. 01.02.2016.
- Mehmed Süreyya (1996). *Mehmed Süreyya: Sicill-i Osmanî*, Haz. Nuri Akbayar, İstanbul: Tarih Vakfı yurt Yayınları, 6. C.
- Mermer, Ahmet (2002). "XV. Yüzyılda Yazılmış Bilinmeyen Bir Nazire Mecmuası ve Aydınlı Visâlî'nin Bilinmeyen Şiirleri", *Millî Folklor*, Sayı 56, s. 75-94.
- Muhibbî (2014-1). *Muhibbî Dîvânı: Kendi Hattıyla, Kânûnî Sultan Süleyman (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım Topkapı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1132 Nüshası)*, Haz. Orhan Yavuz, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Muhibbî (2014-2). *Muhibbî Dîvânı: Konya Bölge Yazma Eserler Nüshası, Kânûnî Sultan Süleyman (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Haz. Orhan Yavuz vd., Konya: Palet Yayınları.

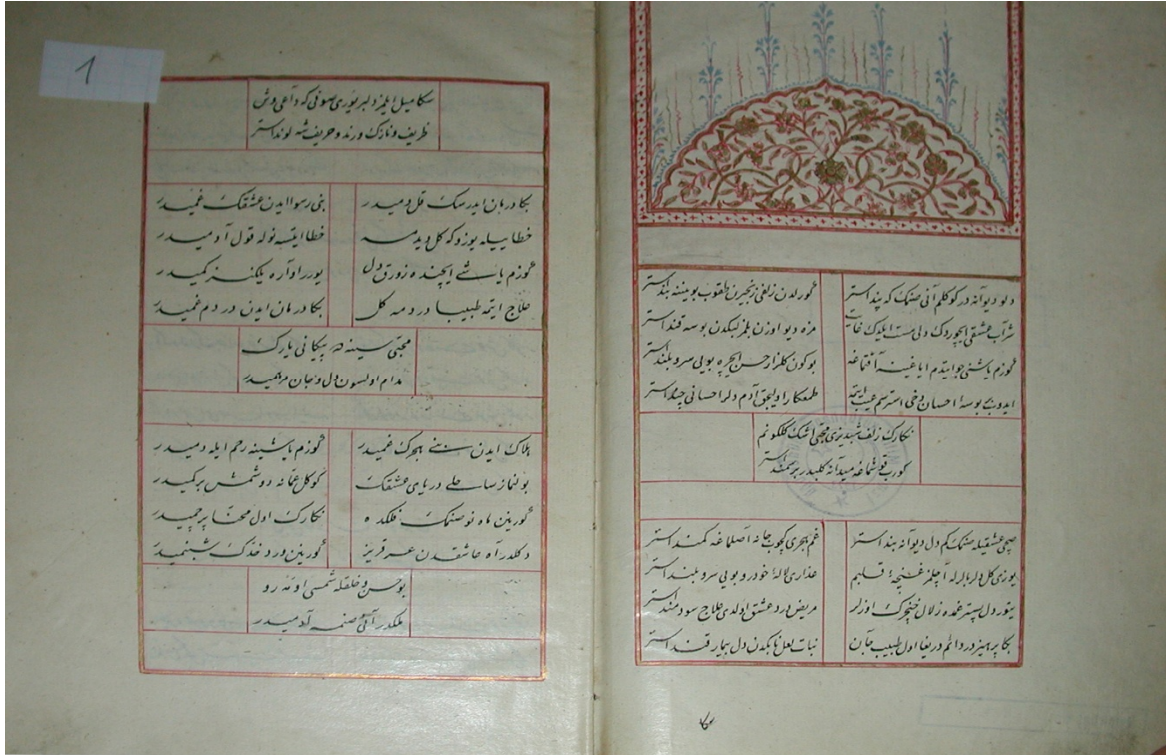
- Muhibbî (2005). *Divan-ı Muhibbi (İstanbul Üniversitesi TY 5467 nüshasının Tıpkıbasımı)*, Zonguldak: Ereğli Demir ve Çelik Fab.T.A.Ş.
- Muhibbi (2001). *Muhibbî Divanı: Nuruosmaniye Kütüphanesi No 3873 Karamemi Tezhipli Nüshasının Tıpkıbasımı*, Haz. Günay Kut, Ankara: KB.
- Muhibbî (1308/1890). *Divan-ı Muhibbi*, Dersaadet (İstanbul): Matbaa-i Osmaniye.
- "Nazîre" (1986). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, C. 6, s. 544-545.
- Necati (1992). *Necatî Beg Divanı*, Haz. Ali Nihad Tarlan, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ördek, Şerife (2014-1). "Kavaklızare, Şeyh Mehmed Nevâlî Çelebi"
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5995>.
Erişim. 01.02.2016.
- Ördek, Şerife (2014-2). "Muhlisî/Defterî, Halîl Muhlis Efendi b. İsâ Efendi"
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5924>
Erişim. 01.02.2016.
- Öz, Yusuf (2010). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, Ankara: TDK.
- Paker, Saliha (2014). "Terceme, Te'lif ve Özgünlük Meselesi", *Metnin Hâlleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh*, İstanbul: Klasik Yayınları, s. 36-71.
- Paker, Saliha (2009). "Terceme ve Nazire Olarak Çeviri: Kültüre Bağlı Kavramlar ve Osmanlı Çeviri Tarihi Araştırmalarına Bir Kavramsal Çerçeve Kurmak", *Journal of Turkish Studies/Türlük Bilgisi Araştırmaları: Festschrift in Honor of Cem Dilçin*, C. 33/II, s. 90-110.
- Samancı, Metin (2013). *Mecmû'a-i Nezâir (vr. 150b-250b) (Süleymaniye Kütüphanesi H. Hüsnü Paşa 1031) İnceleme-Tenkitli Metin*, Marmara Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Saraç, M.A. Yekta (2007). *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belâgat*, İstanbul: 3F Yayınları.
- Sertkaya, Osman (1999). "Tevârüd mü? Adaptasyon mu? Nazîre mi? Yoksa İntihâl yani "Sirkat-i Şiir" mi?", *İlmi Araştırmalar*, İstanbul, Sayı 7, s. 192-199.
- Solmaz, Süleyman (2009). "Gülşen-i Şu'arâ: Bağdatlı Ahdî", Ankara: KB., Ekitap.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78461/ahdi---gulsen-i-suara.html>
Erişim: 02.02.2016.
- Şen, Fatma Meliha (2006). "Kanuni Sultan Süleyman (Muhibbi) ve Baki", *Osmanlı Araştırmaları: Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan IV, XXVIII*, s. 183-193.
- Tarlan, Ali Nihad (1990). "Hayâli-Bâki", *Prof.Dr. Ali Nihad Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler*, Ankara: AKM, s. 150-162.
- Tarlan, Ali Nihad (1948). *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII Asır Divan Şiiri: Rahmi ve Fevri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.
- Tolasa, Harun (1986). "18. yy.'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü: Müstakim-zâde'nin İstılâhâtü's-ş-i'riyye'si II", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, Sayı XXIV-XXV, s. 363-380.
- Toska, Zehra (2000). "İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinleri Değerlendirmede İzlenecek Yöntem/ler Ne Olmalıdır",

Turkish Studies

Journal of Turkish Studies/Türlük Bilgisi Araştırmaları: Agah Sırrı Levend Hatıra Sayısı, C. 24/I, s. 291-306.

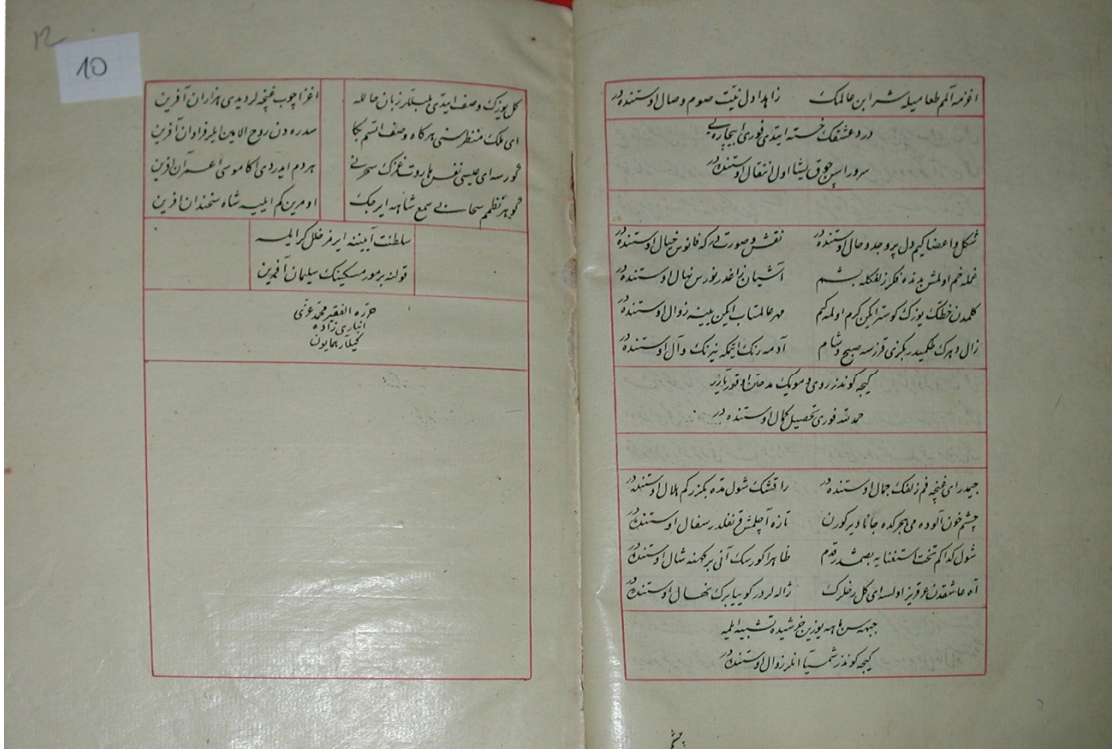
- Tuman, Mehmet Nail (2001). *İnehan-zâde Mehmed Nâil Tuman: Tuḥfe-i Nâilî, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Haz. Cemal Kurnaz - Mustafa Tatçı Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Uzun, Mustafa (2003). "Mecmua", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C. 28, s. 265-268.
- Yardım, Ali (1997). İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, İzmir: İzmir Milli Kütüphane Vakfı C. 3.
- Yavuz, Kemal (2013). "Türk Şiirinde Nazire", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul: Sayı 10, s. 359-424.
- Zülfe, Ömer (2011). "Biyografik Bilgiler Açısından İki Nazire mecmuası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, Sayı. 18, s. 151-169.

EK. I

Turkish Studies

EK. II

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Bayak, C. (2016). "Mehmed İzzî'nin Muhibbî'nin Şiirlerine Yazılan Nazireler Mecmuası / Mehmed İzzî and His Collection of Poems Composed in Imitation of Muhibbî's Poems", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/4 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9380>, p. 207-242.